3 1761 05211062 4

FRINTHY FRIGYES

KAPILLÁRIA

PH
3281
K24C36
1922
c.1
ROBARTS

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from

the estate of

MARTA GERGELY PASCU

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KARINTHY FRIGYES

CAPILLÁRIA

REGÉNY

BUDAPEST
A KULTURA KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R. T. KIADÁSA

LIBRARY
DEC 3 2001
UNIVERSITY OF TORONTO

Férfi és nő – hogy érthetné meg egymást? Hisz mindakettő mást akar – a férfi nőt, a nő férfit.

Karinthy Frigyes

Különös örömöm telik benne, hogy ismét nekem jutott a szerencse, Gulliver hatodik, eddig ismeretlen úti naplóját kiadni és bemutatni a közönségnek. Kitünő elődöm a Gulliver-féle kéziratok és hagyatékok felkutatásában és sajtó alá rendezésében, Swift Jonathán, kétszáz évvel ezelőtt négy teljes útinaplót hozott nyilvánosságra, Gulliver's Travels címen a Liliputban, Brobdingnagban, Laputában és Hahnhnhmsországban szerzett benyomások anyagából. Ezelőtt mintegy két esztendővel sikerült rábukkannom — sajnos, csak töredékekben — az ötödik eredeti Gulliver-kézirat egy másolatára, melyet Utazás Faremidóba címen állitottam össze — a kitünő utazó barátai és szelíd, istenfélő eszméinek kedvelői bizonyára emlékeznek még erre a könyvre, mely, ha a benne foglalt csekély jelen-

tőségű földrajzi és néprajzi adatokra való tekintettel, nem is mérhető Stanley vagy Nansen, vagy akár Vámbéry halhatatlan műveihez, — megfigyeléseinek jámbor és becsületes hűsége s ama lángoló hazaszeretet és emberszeretet révén, mely az egészet besugározza, bizonyára odasorozható ama művek közé, melyeket minden pedagógus nyugodtan ajánlhat az ifjúság okulására és ismereteinek fejlesztésére éppen úgy, mint a társadalmi együttérzés istápolására: — olyan erények ezek, melyek Gulliver minden eddig ismert írásában fellelhetők. Itt következő útleirását, mely Capilláriáról, azaz a női nem országáról szól, a benne foglalt tájfestésektől és, bár nem nagyigényű, de hű és megbizható topográfiai és természetrajzi megfigyelésektől eltekintve, — főként az a meleg és tiszta szeretet tünteti ki s teszi eléggé nem ajánlható olvasmányává mindazoknak, akik nem hajmeresztő és tarka fantasztikumot keresnek, hanem őszinteséget és egyszerűséget, mellyel szerzőnk a családi élet idilli szépségét, a férfi és nő viszonyának boldog örömeit s mindazokat a bölcsen felállított emberi és isteni törvényeket dicséri, melyek a fennálló társadalomban lehetővé teszik, hogy férfi és nő nemes összhangban élhetnek együtt a dicső emberi fajta fejlődésére és boldogulására.

Karinthy Frigyes

ELSŐ FEJEZET

Szerző mentegeti magát, amiért eskűje ellenére hatodszor is útra kelt // Elfogadja a seborvosi állást a »Queen« fedélzetén // A németek megtámadják a hajót // Szerző kétségbeesett helyzetében már-már halálra szánja magát és különös körülmények között partraszáll Capilláriában

Az olvasó bizonyára csodálkozni fog, hogy annyi keserű tapasztalat ellenére s miután csak a legcsodálatosabb véletleneknek köszönhettem, hogy imádott hazámat és forrón szeretett családomat viszontláthattam Redriffben — s hogy esküvéssel tett fogadalmam után, mellyel szeretett nőmnek megígértem, hogy ezentúl békében és nyugalomban szentelem életemet neki és leányaimnak: mégis, hatodizben is rászántam magam, hogy mint seborvos, résztvegyek egy nagyon is bizonytalan kimenetelű úti vállalkozásban.

Annál csodálatosabb ez, minthogy forrón szeretett nőm, Faremidóból való visszatérésem

óta, anyai és hitvesi kötelességének tökéletes átérzésével igyekezett meggyőzni a vállalkozásaimban rejlő sokféle veszélyről, melyek testem épségét, sőt életemet fenyegetve egyszersmindenkorra lehetetlenné tehetnék, hogy családfői hivatásomat, az ő és leánykánk fenntartását betölthessem.

Imádott nőm mintaszerűen példás hitvesi magatartását nem győzöm eléggé hangsúlyozni: annakidején igen szép leány volt, akinek sokan udvaroltak s szerették volna elvenni s ő, miután számot vetett a lehetőségekkel, nagylelkűen engem választott, hozzám kötve sorsát s nekem ajándékozva azt az örömet, amit szerelme nyujtott, neki is, meg nekem is. Azóta soha egy pillanatig sem szünt meg az erényes és magasröptű hitvesnek ama kiválóságát gyakorolni, ami a házasélet legszentebb feladata: hogy engem férji hivatásomnak minden erőmmel való betöltésére buzdítson. Egész életét a jó feleség ama legfőbb kötelességének szentelte, hogy engem szüntelen és állandóan figyelmeztessen és nógasson arra, ami az igazi férfi legszebb ékessége: a feleség és család iránt táplált mindent feláldozó önzetlenség. E hivatásának és kötelességének minden más szem-

pontot, minden léha örömet alárendelt — önzetlenül és rajongó hittel egyre azon fáradozott csak, hogy én azzal az önérzettel állhassak embertársaim elé, amit a feleségéért és családjáért rajongó és nekik mindent odaadó, értük mindenről lemondó férfi öntudata nyujt.

Hogy engem ilyen eszményi férj és férfi gyanánt tiszteljen és becsüljön mindenki: ez volt csak velem törődő feleségemnek minden törekvése. Sokszor, ha hitemet vesztve, vagy elbúsulva, vagy elfáradva a nehéz munkától, amivel családomat fenntartottam: léha szórakozásban akartam feledést keresni — az ő erős és önzetlen akarata mentett meg attól, hogy valamikor úgy beszéljenek rólam unokáim, mint könnyelmű és gonosz emberről, aki még a családjával sem törődött. Ilyenkor nem kímélt fáradságot, hogy visszaadja önbecsülésemet. Figyelmeztetett rá, hogy itt meg itt még lehetne pénzt keresni, ha egy kicsit megerőltetem magam. Elvitt magával kalapot vagy ruhát vásárolni neki, hogy ez ékességekkel bizonyíthassa barátaim és barátnői előtt, milyen derék és jó férj vagyok. Szüntelen serkentett, buzdított a jóságra, önzetlenségre, önfeláldozásra, a legszebb keresztyéni tulajdonságokra: s igyekezett ne-

kem alkalmat adni, hogy e tulajdonságokat vele szemben gyakorolhassam. Reggel felkeltett, ha henyén és resten még aludni akartam, — dolgozni küldött, ha céltalan merengés ejtett rabul — egyszóval, mindent megtett, hogy jó hírnevemet megőrizze.

Lassankint el is érte, hogy kezdtek úgy emlegetni, mint a vidék egyik legtisztességesebb és legmegbízhatóbb polgárát. Mikor a németek forrón szeretett hazámat, mely ártatlanságában nem is lévén elkészülve az emberi gonoszságra, éppen azon fáradozott, hogy Görögországot bekebelezze és Transvaal királyát száműzve, néhány német gyarmatot magáévá tegyen, megtámadta: a jogtalan cselekedet feletti felháborodás minden becsületes férfit fegyverbe szólított, közöttük magamat is. A lángoló jelszó, hogy meg kell védeni gyönge nőinket és gyermekeinket, könnyeket csalt ki imádott nőm szemeiből — mint a hazáért mindent feláldozó rajongó honleány pillanatig se habozott, hogy ha kell, akár életemet is feláldozza ezért a célért. Ő maga buzdított, hogy csak vonuljak be minél hamarabb.

Eleinte Liverpoolban teljesítettem helyi szolgálatot. Életem ebben az időben igen nehéz

volt, míg erőim egyrészt erősen igénybevette az a munka, amit ingyen és önzetlenül ajánlottam fel bajtársaimnak, kik a szent cél érdekében, hogy védtelen nőinket megvédelmezzük a barbároktól, egyesültek — másrészt, e külön munka mellett, egyre nagyobb gondot okozott, hogy feleségemet és leánykámat eltarthassam. Főként az a félelem tartott vissza, hogy azonnal a dicsőség mezejére siessek, hogy imádott nőmnek abból a csekély és elégtelen segélyből kellett volna megélnie, amit a hadbavonultak hozzátartozóinak biztosított az állam.

Imádott feleségem, akit büszkeségemnek ez a sérelme érthetően lehangolt, végre olyan megoldást talált, mely férji önérzetemnek teljesen megfelelt s ismét visszaadta már-már megrendült nyugalmamat. Rávett, hogy életemet egy ebben az időben alakult társulatnál biztosítsam — a biztosítás, tekintettel katonai mivoltomra, kissé nehezen ment s igen magas évi befizetéssel vált csak lehetségessé.

Ez évi összegnek előteremtése annyira kifárasztott, hogy 19...-ban önként jelentkeztem harctéri beosztásra.

Mint seborvost, a „Queen" kereskedelmi hajóra rendeltek ki, melynek az volt a hiva-

tása, hogy katonai fedezettel fenntartsa a közlekedést azokon a veszélyeztetett vonalakon, melyek a német tengeralattjárók zónáján keresztül kötötték össze Anglia és Amerika kereskedelmét.

19 . . , junius 26.-án délelőtt búcsút vettem hát imádott nőmtől, aki keserves sírásra fakadt, de azután erőt véve magán, figyelmeztetett kötelességemre, mint ahogy a derék katona feleségéhez illik.

Aznap délután kicsiny málhámmal és felszerelésemmel behajóztam és átvettem a parancsnoktól a teendőimre vonatkozó utasításokat. Hajónk jó széllel futott ki a kikötőből és néhány nap mulva rakományának egy részét letéve G . . . . irországi városban, julius 3.-án a nyilt tenger felé fordult.

Egyideig zavartalanul folytattuk utunkat. Julius 6.-án a szélesség 13^0 27' 1" és a hosszúság 49^0 22' és 36" alatt voltunk. Ezen a napon, restelkedve vallom be, valami érthetetlen és léha jókedv uralkodott rajtam, mely élénk ellentétben volt szeretett hazámnak szomorú helyzetével s az olvasó csak úgy bocsáthat meg nekem, ha bevallom, hogy előzőleg némi szesztartalmú italokat élveztem. De jó kedvem

volt és — csak azért vallom ezt be, mert elhatároztam, hogy mindent úgy mondok el, ahogy történt, nem szépítve és nem színezve az eseményeket oly utazók módjára, akik csak külső hatásra törekszenek — bevallom, még daloltam is. E napon délután szikratáviratot kaptam feleségemtől, melyben értesít, hogy jól érzi magát, fogfájása elmúlt már, pár keztyűt vett magának igen jutányos áron s így nem kell tartanom semmi bajtól, feltéve, hogy én is elintéztem minden dolgomat.

Mintha villám sujtott volna le, olyan rémület és kétségbeesés fogott el a távirat elolvasása után. Eszembe jutott ugyanis, hogy elfelejtettem befizetni mult héten legutóbb esedékes részletét annak az életbiztosításnak, mely halálom esetén imádott feleségemnek húszezer font sterlinget juttatott volna — hogy ezt a részletet legföljebb egy hét múlva juttathatom el a társulatnak s így, ha közben halálos szerencsétlenség ér, az eddigi befizetések kárba vesznek s nőm egy pennyt se kap. Nagyon kevéssé mégis megvigasztalt az a meggondolás, hogy ez esetben viszont az említett összeg megmarad a biztosító társulatnak, mely állami intézet volt, annak az imádott államnak birtoka és

tulajdona, melyért életemet és véremet szívesen áldozom vala, hogy gyenge és védtelen nőit és árváit megvédelmezzem.

Ily kétségek és félelmek között hánykódva ébredtem a julius 10.-i napra, mely örökké emlékezetes marad számomra. E nap estéjén rettenetes kiáltozás csalt fel a fedélzetre. Riadtan futkosott a legénység, a parancsnok fejvesztetten kiáltozott. Csakhamar megtudtam, hogy hajónkat német tengeralattjáró torpedója érte, még pedig egészen váratlanul, mert e vizeken — az Óceán egyik legmélyebb pontja fölött lebegtünk éppen — nem lehetett számítani támadásra.

Nekem azonnal eszembe jutott az elmulasztott biztosítás, lelki szemeim előtt megjelent imádott nőm szemrehányó tekintete s fájdalmamban hangos kiáltozásban törtem ki. A hajó azonnal sülyedni kezdett s annyi időnk volt csak, hogy huszad magammal mentőcsolnakba ugorhattam. Néhány perc mulva a büszke „Queen" rakományostul, mindenestül eltünt a felvert hullámok között.

Számítottam rá, hogy csolnakunkat felveszi valamelyik cirkáló, sajnos, a balszerencse démonának úgy tetszett, hogy szenvedéseim ser-

legét megtetézze: három óra mulva irtózatos dörej röpített a levegőbe, csolnakunk egy elszabadult aknára futott és darabokra tört. Visszazuhanva a vízbe darabig úszással próbáltam megmenteni életemet, keservesen átkozva a pillanatot, mely annyi szomorú tapasztalat után hatodszor is kitaszított az ismeretlenbe.

Egyszerre örvénybe kerültem, erőm elhagyott. Mégegyszer fölvetettem szemem, hogy búcsút vegyek az ég napfényes felhőitől, melyek oly békésen úsztak a magasban — aztán széttártam karjaim s csendesen átadtam fáradt testemet a mélységnek. Néhány pillanatig ringatózva és csendesen forogva sülyedtem lefelé ez áttetszően zöld nedüben — emlékszem még, hogy egész naiv és fájdalmas csodálkozással pillantottam meg egy lapos és vörös halnak kómikusan tátogó száját, amint orromhoz ütődött s riadtan hőkölt vissza. Én is kinyitottam számat, hogy a halált befogadjam, sőt — furcsa, de így volt — néhány ütemes és szabályos tátogást is végeztem, mintha az utolsó pillanatban el akartam volna tanulni a halaktól, hogy a víz alatt élni és lélegzeni tudnak.

Ezután nyilván elvesztettem eszméletemet és

nem tudom, percekig vagy órákig tartott-e ez az állapot, mely tökéletesen hasonlított a halálhoz.

Magamhoz térve langyos és lágy közegben éreztem magamat s felismerve, hogy élek, azt gondoltam, hogy talán kihalásztak és valamely hajó fedélzetén vagyok. Azonban kinyitva szemem, legnagyobb meglepetésemre magam fölött sűrű, zöld vizek roppant tömegét láttam lebegni, melyben soha nem látott halak, kígyók és gyíkok suhogtak — skaromat felemelve, éreztem az elem ellenállását. Egyben fülem körül különös búgás és tompaság zavart: odanyúltam és fülem helyén kerek, mintegy tenyérnagyságú dobozt vagy korongot éreztem, szorosan odatapadva halántékomra, mint valami kagylót. Másik fülemen is ugyanilyen készülék. Álmélkodva vettem észre, hogy szájammal szabályos, lélegző mozgásokat végzek.

Nyögve ülőhelyzetbe emelkedtem. Ekkor suhogás támadt mellettem s odatekintve, az elmosódó közeg halvány és lágy hátteréből s mintegy összefolyva a láthatárral, melyet szakadozott hegyláncok kerítettek körül, csodálatos szépségű női fejet pillantottam meg, amint álmélkodva és idegenül mered rám.

MÁSODIK FEJEZET

Szerző megérti, hogy csodálatos módon, élő állapotban maradt a tenger fenekén // Megindul, hogy tájékozódjék // Különös épületek // Sajátos növények // Egy ismeretlen állatfajta // A bennszülöttek elfogják szerzőt

A látomás, mert kábult aggyal és lázas szemekkel nem tarthattam másnak — csak néhány pillanatig tartott, aztán a kékeszöldben villódzó háttérben, mint valami ködfátyolkép, lassan elmosódott és eltünt.

Fölálltam és rémült csodálkozással tapogattam meg tagjaimat, kétségenkívül megállapítottam, hogy élek és érzékelek, bár, a rendkívüli körülményekhez képest, nem olyan mértékben és módon, ahogy ezt a szót szárazföldi vidékek felszinén értelmezik. Körülöttem és fölöttem áttetsző víztömegek végtelensége zúgott — de lábam szilárd talajon állt, mely közeli láthatáromba veszett. Ezt a talajt sajátságos növé-

nyek borították: a közelben furcsán fénylő tócsa, vagy tavacska terült el, távolabb enyhe emelkedés, bizonytalan körvonalakkal. Hogy mindez honnan nyeri a világosságot, azt még nem tudtam: egyébként azonban meg kellett értenem, hogy bármily lehetetlennek látszik, a tenger felszine alatt vagyok, igen mélyen, valószinüleg a fenekén, és élek. Ezt megértve, pillanatig rettentő rémület lett urrá rajtam s azt hittem, hogy most mindjárt meghalok, hogy pillanatnyi ébredésem a haldokló utolsó erőfeszitése csak, melyben kegyetlen sorsom mégegyszer meg akarja mutatni önnön koporsómat és vesztőhelyemet. Nőmre és gyermekemre gondolva, kétségbeesetten kaptam fejemhez és ekkor újból éreztem két halántékomon a különös, kagylószerű tárgyakat, szorosan füleimre tapadva.

Ugyanabban a pillanatban rájöttem, hogy életbenmaradásom szoros összefüggésben van e két kagylóval. Semmi kétség: tüdőm szabályszerű mozgásokkal emelte mellkasomat s hogy benne az oxigénnek és hidrogénnek ama sajátos keveréke dolgozik, mely minden szerves életnek alapfeltétele, azt vérem pezsgése és szívem dobogása árulta el. Jó egy percig tar-

tott, míg rájöttem, hogy ezek az elemek nem szájamon és orromon keresztül hatolnak tüdőmbe, mint ahogy szoktak, hanem fülemen át, még pedig nyilván a rájuk tapadott kagyló vagy szerkezet segítségével.

Átvillant rajtam azonnal, amit az iskolában tanultam, hogy a víz alatt élő állatok éppen úgy oxigént lélegzenek be, mint mi s tüdejük is van: csakhogy az oxigént egy megfelelő szerv, a *kopoltyú* választja ki a vízből. Nyilvánvaló tehát, hogy érthetetlen módon ilyen kopoltyúnak megfelelő szerkezettel látott el valaki, vagy valami, míg eszméletlenül feküdtem — mű-kopoltyúval, mint ahogy vannak mű-lábak és mű-kezek, sőt mikrofonos mű-fülek is. Világosan éreztem, hogy nem lehet másról szó s emlékszem, még ilyenfélét is gondoltam: elég különös, hogy a diadalmas emberi szellem, mely a fotografálógéppel tökéletesebb szemet, a telefonnal tökéletesebb fület szerkesztett s a légcsavarral felhők közé emelte fel a nehéz emberi testet, példát látván a madarakban: eddig még nem gondolt arra, hogy a végtelen óceán mélységét is birtokába vegye, a kopoltyúval való lélegzés tanulsága szerint oly szerkezetet eszelve ki, mely e szerv működését tökéletesen

elvégezve, éppen úgy szabad és korlátlan mozgású hallá, vagy kétéltűvé varázsolja az embert, mint ahogy a repülőgép madárrá varázsolja.

E pillanatban meg voltam győződve róla, hogy ezúttal olyan országba kerültem, ahol ezt a kérdést már megoldották. Kalandos hajlamom s az utazóösztön, mely annyi balvégzetű szerencsétlenség okozója volt már életemben (s melynek elnézését csak azért remélem az olvasótól, mert hiszen mégis e nyugtalan ösztön tette lehetővé, hogy az útleírások történetét nehány szerény és igénytelen adattal gazdagítottam) felébredt: második gondolatom már az volt, hogy meg kell tudnom, milyenek azok a bennszülöttek, akik ezt az országot lakják. Fel kellett tennem, hogy magas fejlettségű lények, kik a matematikában és a vele kapcsolatos műszaki tudományokban talán még messzebbre jutottak, mint a szárazföldön ismert országok lakói — legalább a mű-kopoltyú felfedezése erre engedett következtetni.

Úgy érveltem magamban, hogy a bennszülöttek nem is lehetnek messze: ahhoz, hogy még megfulladásom előtt, idejében felszerelték rám a kopoltyúkat, kevés időt vehettek igénybe — s azóta legfeljebb félóra telhetett csak el. Hogy

szemem a rejtelmes világossághoz kissé hozzászokott, bátrabban kezdtem mozgolódni. Kezeimmel úszó mozdulatokat végezve, óvatosan megindultam a fénylő tócsa felé. Szívós indák és füvek csavarodtak lábamra: minden lépésért küzködnöm kellett. Finom, vörös homokot kavartam fel, melyből bizonytalan körvonalú halfélék rebbentek elő, kígyózó csápokkal és uszonyokkal. Most már valamivel messzebb láttam magam elé. A tócsán túl szabályos vonalak rémlettek, fel a magasba, megerősítve gyanúmat, hogy értelmes lényektől lakott és beépített vidékre kerültem. Nagynehezen leértem a partra: fényes felszinű tó vakító tükre terült el előttem — ekkor hökkentem csak meg a csodára, hogy a tenger fenekén külön, a környező víztől elhatárolt folyadékot látok, melynek felszinét halkan borzolja és gyűrűzi valamely ismeretlen erő. Csakhamar megértettem ezt is. A tükör fölé hajolva, megismertem rémült és sápadt arcomat, a görcsösen tátogó száj és dagadó orrlikak bizonytalan foltjaival: kétoldalt, a fülek táján, zöld korongokkal. Lehajoltam és tenyerem a folyadékba merítve, kimertem belőle egy keveset és szememhez közelítettem. A cseppek ólmosan ragyogó göm-

böcskéi sebesen peregtek le ujjaimról. Azonnal felismertem, hogy *hidrargirum* van a kezemben, közönséges néven higany: e cseppfolyós fém gyült itt össze tócsává, a tenger fenekén.

Áthaladva egy kis földnyelven és bokáig gázolva a higanyban, egész sereg, a tengeri állatvilágot leíró tudomány előtt ismeretlen halfélét, algát, tengeri pókot, rákot, kígyót és sok másfajta hüllőt (részletes leírásukkal nem akarom untatni az olvasót) figyeltem meg: mindez meggyőzött róla, hogy olyan mélységben vagyok, ahonnan semmiféle hírt nem hozott még eddig a tenger fenekét vizsgáló kutatás. A tulsó partra érve, meglepetve álltam meg: két szikla résén keresztül magas oszlopot vagy tornyot pillantottam, szabályos gyűrűkből egymás fölé építve, egyre keskenyülő épület volt, befejezetlen teteje mintegy húsz méter magasságban veszett el. A legfelső körök tetején határozatlan nyüzsgést észleltem: villanásszerű gyorsasággal, mintha apró, fekete lángok csaptak volna ki.

Abban a reményben, hogy hamarosan megtudok valamit, közeledtem a különös épülethez. Kiderült, hogy a gyűrűk szélén tenyérnagyságú ablakocskák vannak kerek, szabályos távolságban. Örömmel fedeztem fel a nyílások

két oldalán bizonyos művészi ornamenteket, jelezve, hogy nemcsak értelmes, de kulturált lények műveivel állok szemben. Lehajoltam, hogy az egyik nyíláson bekukkantsak, mikor a nyílás fölötti párkány széléről rémült rebbenéssel szökkent fel valami, pillanat alatt a következő gyűrűre kúszott fel, ott megfordult és pihegve, riadtan, remegve nézett vissza rám.

A különös, tudatosnak látszó mozdulat, ahogy visszafordult, annyira meghökkentett, hogy percekig néztünk farkasszemet, míg magamhoz tudam térni. Lerajzolni könnyebb volna azt, amit áttam, mint leírni. Ez a különös állat — ha az volt — lehetett úgy huszonkét-huszonöt centiméter hosszuságú vagy magasságú. Hengeres, hosszúkás teste első pillanatban az angolnáéra emlékeztetett. De rögtön észrevettem hogy nem hal és nem kigyó — külön feje, nyaka és törzse volt és sokféle, bonyolult végtagja. Ami meglepett és zavarba hozott, első pillanatban, az nyilván a fej lehetett: ennek a fejnek *arca* volt, abban az értelemben, ahogy emberre szoktuk mondani. Széles és dudoros, kopasz koponya és igen magas homlok alatt két hunyorgó, lobogó szem, mély árkok keretében — orr helyett két nyílás, alatta lenge-

dező hosszú szakáll, mely eltakarta a szájat. A vastag, csaknem törzsvastagságú nyakból két igen keskeny kar nyúlt ki, apró kezekkel — hátul még kettő, széles és lapos, mintha szárny akarna lenni és mozgás közben csakugyan félszeg, repdeső mozdulatokban vonaglott ez a két iker-kar. Apró, csápszerű nyúlványok lengedeztek kétoldalt — a láb széles és erős, mint két golyó, uszonyokkal, ujjakkal és körmökkel felszerelve.

Lehetetlen volt megállapítani, hogy melyik végtagját használja helyváltoztatásra — s hogy vajjon hasán kúszik-e, vagy, felegyenesedve, lábán jár, vagy talán, a nyomorék szárnyacskák segítségével, lebeg a vízben. Általában mindegyik végtagja úgy hatott, mintha csökevénye lenne csak valaminek, ami valamikor szerv volt; — vagy mint kezdetleges formája egy most fejlődő testrésznek. Mindene volt, amivel a természetrajz az egyes csoportokat egymástól megkülönbözteti — lába is, keze is, szárnya is, uszonya is — haja, szőre, tolla és pikkelye: de mindez nyomorék, fejletlen állapotban. Mintha a természetnek valami kisérleti modellje volna, amin kipróbálja a lehetőségeket, vázlatos vonalakban, hogy aztán más ál-

latokra alkalmazza — mint a műszerüzletek kirakatában látható bábu, melyen minden van, mű-kéz, mű-láb, mű-koponya, sérvkötő. Egy személyben emlős, hal, madár, vagy talán inkább féreg — és ami a legfurcsább (ezt persze csak mint kómikus impressziót említem), az egészben valami emberi is van. Mert bizonyos, hogy megdöbbenésem egyik főoka az az emberies tekintet volt, ami a magas homlok alól s a bozontos szakáll fölött rámmeredt.

Förrón szeretett honfitársaimtól bocsánatot kérek, hogy ezt a furcsa rovart, ha csak pillanatra is, emberhez hasonlítottam — de tudjuk, hogy éppen a tenger állatvilága szolgál igen gyakran effajta külső, kómikus hasonlóságokkal. Ki ne ismerné az akváriumokban sűrűn látható *tengeri csikó* nevű halat, melynek feje a paripáéra emlékeztet? vagy azt a másik, lapos félszegúszót, mely kerek szemöldökeivel, lefelé görbülő szájával mintha valami emberi indulatot, szomorúságot vagy rémületet fejezne ki?

Ezekre gondoltam, mihelyt meglepetésemből felocsudtam. Kinyújtottam a kezem, hogy megérintsem a különös állatot (hányattatásaim közben hozzászoktam, hogy a kíváncsiság és tudás-

vágy legyőzze bennem az undort) — de az éles, horkolásszerű hangot hallatott és kicsúszott ujjaim között. A következő pillanatban el is tünt szemeim elől,

Megkerültem a tornyot és be-benézegettem a nyílásokon. Gyakran úgy rémlett, lángoló szemek villannak ki rám a sötétből és a fordulóknál néha mintha az előbbihez hasonló férgek ugranának el, amint odaérek. Hármat vagy négyet határozottan látni véltem az egyik nyílás mögött — de rögtön eltüntek megint. A furcsa mozgolódásból és nyüzsgésből, ami élénk, bujkáló tevékenység érzését keltette, anélkül, hogy határozottan láthattam volna valamit, arra kellett következtetnem, hogy az épület belül tele van ezekkel az élőlényekkel — s hogy most, idegen és különös állat közeledvén lakóhelyük felé, riadtan visszahúzódtak és a nyílásokon keresztül vizsgálnak.

Abban a feltevésben, hogy majd előbujnak megint, ha egy kicsit eltávolodom, otthagytam a tornyot és egy keskeny ösvényre tértem. Ekkor más, csodálatos látvány tárult elém, mely tökéletesen elfelejttette velem ezeket az utálatos kis férgeket.

Az ösvény végén pompás, hatalmas palota

emelkedett: kolosszeumszerű, köralakú épület, rózsaszín, márványszerű anyagból! Magas, büszke falai belevesztek a homályba — tetejét már nem is lehetett látni. De amit láttam, oly káprázatos volt, hogy lábaim gyökeret vertek.

A boltíves, pompás kapuban egy nőalak állott — szép, mint az álom és mint a művész rajongása. Hatalmas, szoborszerű alak — két méternél is magasabb. Öltözékét nem tudtam kivenni innen — de mintha felhők között úszott volna. Legfeltünőbb a hajzata volt — aranyszőke folyó, mely puhán ringott és lebegett körülötte a vízben s elveszett szinte, mintha seholse lenne vége.

Azonnal meglátott engem. Valamit kiáltott befelé — aztán leírhatatlanul kecses mozdulattal megfordult és befutott. Nem tudom, mi történt velem — arra emlékszem csak, hogy lihegve és fuldokolva értem a kapuig. Egy széles, kerek csarnokon haladtam át — aztán gazdag, kőkockás folyosókon. Eleinte izgalmamban nem vettem észre, hogy valami akadályoz a futásban — sárga, síma, aranyos szálak hurkolódtak kezemre, nyakamra, lábamra. Egyszerre elvágódtam és nem tudtam mozdulni többet. Ezer és ezer szál kötözött össze, sűrűn, mint

valami szövedék, gubó vagy háló — szemeim előtt kereszteződtek a szívós, vékony szálacskák. A dongó érezhet ilyesmit, mikor ostoba fejét befúrva a pók szövedékén, keresztül akarja törni s egyszerre belegabalyodik.

HARMADIK FEJEZET

A bennszülöttek leírása // Építkezés Capilláriában // Szerző bemutatkozik és igyekszik megértetni magát // Az első ebéd Capilláriában

Meglepetésem annál nagyobb volt, hogy az az anyag vagy fonál, ami így gúzsba kötött, merőben láthatatlan volt, legalább az én szemeimnek, vagy ebben a közegben. Meg kell jegyeznem, hogy a világítás ebben az országban teljesen elégséges ahhoz, hogy földi szemeimmel éppen úgy észrevehessem a legfinomabb részleteket, mintha valami angol ligetben vagy mezőn járnék, déli napsütésben: központja nincsen ennek az egyenletes fénynek s így az árnyék Capilláriában ismeretlen fogalom, de sokféle árnyalata van, az enyhe rózsaszíntől a sötét bordóig, halvány lilától át a szivárvány minden felhőzetén, rikító sárga és haragos vörös.

Minderről lesz még alkalom szólni. Egyelőre elég annyi, hogy végtelenül finom és tapinthatatlanul síkos kellett, hogy legyen az a szívós kötelék, amibe belebonyolódtam, mint dongó a hálóba. Ez az állapot percekig tartott: hanyatt feküdtem és ámulva láttam fejem fölött karcsú ívekben feltornyosulni a kupolaszerű csarnokot. Az építkezés, architekturában, monumentálisan hatott — szédítő, hatalmas oszlopok, mintha örök időkre szóló, égbenyúló paloták számára készültek volna. Az oszlopok hatalmas tömbökön nyugodtak, rettenetes súlyokra méretezve. Azt kellett volna hinnem, hogy óriások lakják ezt a vidéket, félelmes géniuszok, ismeretlen célok félistenei, ha az eddig tapasztaltak nem győznek meg az ellenkezőről.

Egyébként mindabban, amit láttam, volt valam befejezetlen, valami félbenhagyott, valami töredék-jelleg. A monumentálisan megalapozott oszlopoknak nem volt feje, a tetőzet sietve és ideiglenesen alkalmazott deszkákkal volt összeeszkábálva. A legcsodálatosabb ellentét azonban e palota építkezése és annak berendezése között tátongott. A nehéz márványfalakat gyermekesen naiv csecsebecsék, csipkék, rajzocskák borítják — játékszerű, furcsa kis bútorok, töré-

keny, ismeretlen célú állványok, tele egzotikus gyümölcsökkel és virágokkal: a papirházakban gügyögő tarka és kecses és jelentéktelen japán művészetre emlékeztető stilus.

Míg ezen töprengtem, könnyű szellőként csapta meg arcomat a víz. Nehezen fölemelve fejem, ámulatomban hangot se tudtam adni: most egészen közel, három lépésnyire állott tőlem az a tünemény, mely az imént úgy elbódított. Magas, rendkívül karcsú és mégis telt női alak volt, rózsaszín köpenyben, lebegő és elfolyó hajában csodálatos színű virágok. Mosolyban fürdő arcán semmi meglepetés vagy félelem nem volt, — szép volt ez az arc, hihetetlenül, anyagtalanul szép; a kék szemek valószínűtlen, enyhe foltja mint két drágakő úszott az áttetsző ajkak fölött: sehol határozott, szögletes vonal, sehol semmi nyoma a kemény, sárga váznak. Apró, hosszúkás kezeit állához emelve, nyugodtan és mosolyogva nézett rám. Valami köszönésfélét dadogtam, — előkelő magatartását tekintve, főúri hölgynek néztem s nem tudván, asszony-e vagy leány, tapintatosan myladynek neveztem.

Tágra meresztette szemeit, aztán hirtelen felkacagott. Egyben gyors és heves mozdulattal

megrázta a fejét, — suhogó hullámzás pezsdült meg körülöttem a lilafényű vízben s abban a pillanatban éreztem, hogy kötelékeim meglazulnak. Ülőhelyzetbe emelkedtem, majd, hogy a szép látomás mégegyszer megrázta fürtjeit, talpraálltam.

Most szemtől-szemben állottunk. Meghajtottam fejem s ebben a helyzetben, a különös alkalomhoz és érthető zavaromhoz képest elég folyékonyan néhány mondatot ejtettem angol nyelven, abban a feltevésben, hogy ismeretlen tartomány vendége lévén, már most hangsúlyoznom kell szeretett hazám igényét az általam felfedezett országra, mint angol gyarmatra. Elmondottam, hogy Gulliver seborvos vagyok, hogy tanulmányaimat a legjobb angol egyetemeken végeztem, s hogy tagja vagyok az Angol Seborvosok Egyesületének. Röviden kitértem azokra a szerény érdemekre, amelyekkel mint útleíró imádott hazánk irodalmát gazdagítottam s nem felejtkeztem meg a pályadíjról sem, mellyel „A nyákhártyák szerepe az emberiség szellemi fejlődésének történetében" című tanulmányomat jutalmazta legutóbb a National Academy. Végre közöltem, hogy nőm és gyermekem Redriff jobb társaságának kedvelt és

dédelgetett tagjai s hogy mint katona szerencsém lehetett a legelsők között lehetni, akik Németország elfoglalásáért folyó ránk kényszerített védelmi háború hadseregében fegyverbe öltöztek.

Rövid bemutatkozásom után felemelve arcomat, meglepetve láttam, hogy az előbb említett hölgyhöz hasonló bennszülöttek közül már vagy tizenketten állanak körülöttem: oly nesztelenül s könnyen suhantak oda, hogy észre se vettem. Meglehetősen hasonlítottak egymáshoz s ha azt mondom, hogy egyik szebb volt, mint a másik, csak a szokásos népies szólásmóddal élek, — e percben alig tudtam különbséget tenni. Már-már azon voltam, hogy a nagyobb társaságra való tekintettel újból belefogok mondókámba, midőn a hozzám legközelebb álló hölgynek egy mozdulata a legnagyobb álmélkodás döbbenetével fórrasztotta ajkamra a szót. Mosolyogva és lágyan, mint mikor egy madár kétfelé csapja fehér szárnyait, ez a hölgy váratlanul széttárta habos köpenyét — s a következő pillanatban mezítelenül állott előttem.

Angol ismerőseimre való tekintettel hangsúlyozom, hogy meglepetésemben szerepet játszott természetesen az a köteles szemérem- és

tisztességérzet, mely, mint családapát és férjet megillet, — de be kell vallanom, hogy nem kisebb mértékben ejtett ámulatba az, amit láttam. Ennek a hölgynek, — s mint kiderült, mindazokénak, akik körülöttem állottak — a teste, míg egyrészt formáiban magában foglalta mindazt a szépséget és elfinomodott kecsességet, amire szárazföldi nő valaha büszke lehetett, — másrészt anyagának sajátos természetével messze felülmult mindent, amit mi élő és szerves test finomságáról valaha elképzelhettünk. A tengeri állatvilággal foglalkozó tudomány felsorol néhány igen ritka halfajtát, melyre véletlenül bukkant rá a tudomány, — a vízben ugyanis nem láthatók, lévén a testük átlátszó, mint a tenger vize. Nos tehát, e hölgyek teste, amellett, hogy a finom és hajlékony idomaikra feszülő selyembőr tisztán kivehető és érzékelhető: a tejüvegnek vagy inkább a legnemesebb tejopálnak áttetsző ragyogásában láttatja vagy inkább sejteti a belső szerveket.

Határozottan emlékszem, hogy már az első pillanatban észrevettem, hogy az előttem álló meztelen nő mögött egy másik áll, — a testén keresztül vettem észre, mint homályos derengést. És látható volt testén belül a csontváz,

de nem a megszokott, durva hálózat, ahogy klinikák üvegablaka mögött látod: — mintha vékony, világossárga és hajlékony üvegből lennének ezek a csontok, finomak és kecsesek, mint az apró halacskák gerince. És látható a két tüdő, két lágy, kék folt és látható a szív, középen, egy rózsaszín folt. S amellett az egész, úgy, ahogy van, áttetsző, fehér alabástrom, belül az erek csendes lüktetésével, a rózsaszínű vér áramlik és piheg keringve, a szív ritmikusan lüktet s mindez együttvéve tökélye mindennek, ami finomság, gyengédség, hajlékonyság, — mint egy megelevenedett fehér ködgomoly, mely minden pillanatban szertefoszlani készül.

Annyira el voltam kábulva, hogy talán órákig álltam volna így mozdulatlanul és elmerülve a látvány szépségében, ha a hölgyek váratlan közeledése magamhoz nem térít. Be kell vallanom, azt vártam, hogy szokatlan külsőm — mert hiszen bizonyos, hogy szárazföldi ember nem járt még közöttük — félelmet vagy meglepetést vált ki e gyengéd lényekből s hogy ha megszólalnak, akár szavakban, akár jelekkel, ámuló kíváncsiságuknak adnak kifejezést s elhalmoznak kérdésekkel, hogy honnan jöttem, mely csodálatos országból és hogy ki vagyok,

mint ahogy megszoktam útjaim folyamán. Minderről azonban szó sem volt. A hölgyeket ugyan nyilván érdekeltem, de korántsem mint távoli jövevény vagy ismeretlen tájak hírnöke. Az a kíváncsiság, amivel felém hajoltak, nem árult el sem meglepetést, sem csodálkozást. Arcom és alakom nem is érdekelte őket, a ruháimat nézték inkább, — egyik felemelte kabátom szárnyát és hangos, rikoltásszerű hangot hallatva, a másik felé fordult. Különös, rövid kacagás hangzott fel. Aztán még néhány különböző, artikulátlatlan hang. Holi! Holé! Ujjé! és effajta, csak fonetikusan ábrázolható indulatszó.

Megpróbáltam, hogy megértessem magam: egy és ugyanazt a szót több nyelven elmondtam, aztán, a kitünő Berlitz módszere szerint magamra mutattam és azt mondtam: ember. Eljárásomnak semmi hatása, mikor kinyitottam a szájam, egy pillanatra elhallgattak, az egyik kíváncsian felágaskodott és belenézett a szájamba, már a következő pillanatban, mintha nem is hallanák, hogy beszélek, megint a ruhámnak estek, rángatták, egyik jobbra, másik balra és közben folyton hallatták azokat az apró kiáltásokat, — az egész olyan volt, mintha

sokféle, egy ketrecbe zárt madár csicseregne és csacsogna. Már ekkor megfigyeltem, hogy minden kiáltáshoz másféle arckifejezésük volt: hol a szemüket hunyták le, hol a szemöldöküket rántották fel, hol a nyelvükkel nyalták végig szájukat. Egészen el voltam kábulva, látván, hogy ügyet sem vetnek arra, amit mondok, amikor egyikük hirtelen fölemelte karomat és olyan egyszerűen, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, beleharapott hüvelykujjamba: utána csámcsogott egy kicsit, mint aki valamit megkóstol.

Az éles fogak csontig hatoltak, értelmetlen jajkiáltás tört ki belőlem. Abban a pillanatban mind felkapták a fejüket, visszaugrottak, aztán hangosan felnevettek és most úgy néztek rám, mint aki végre értelmes dolgot mondott s most már tudni lehet, kicsoda. A jajkiáltást többen ismételték. Az egyik minden további nélkül karonragadott és száguldó iramban, olyan erővel, amit nem tettem volna fel ily gyengéd testben, hurcolni kezdett magával. A többi hangos fercseléssel és csacsogással iramodott utánunk.

Tágas folyosókon vonszolt keresztül kisérőm. Csak futtában láttam, hogy a falak mentén

mindenféle furcsa bútor és csecsebecse áll, s hogy a folyosók gazdagon be vannak rendezve, szőnyegekkel, csillárokkal, dísztárgyakkal. De mekkora volt meglepetésem, mikor egy pillanatra megfordulva, az utánunk eredő hölgysereg néhány tagját azon kaptam rajta, hogy dudorászva és szimatolva meg-megállanak egyikmásik bútortárgy előtt, könnyedén letörnek egy darabot belőle, szájukba veszik és lenyelik. Akkor még nem tudtam, hogy ebben az országban minden használati tárgy vagy műszer ehető anyagból, rendesen cukorból vagy csokoládéból készül.

Annak a csarnoknak a közepén, ahová útunk vezetett, óriási, ovális asztal állott, hatalmas üveglappal a tetején. Még mielőtt odaértem, kisérőm elengedte a karomat: zsibongva és zajongva ugrálták körül az asztalt, melynek közepén hatalmas fedett tálat pillantottam meg. Megértettem, hogy ebédre vagy vacsorára van terítve, — a hölgyek szinte elfeledkezve rólam, mohón estek neki tányérjaiknak. Megvallom, hiuságomat kissé sértette, hogy ilyen kis szenzációt keltettem, — vállat vontam és látván, hogy senkise szól, tüntetően helyet foglaltam egy üresen maradt teríték előtt.

A legmagasabb hölgy — az, aki idehozott — előrehajolt és felemelte a tál tetejét. Bugyogás és zúgás hallatszott — a királynő (így neveztem el magamban) kézzel nyult a tálba és hurkaszerű, fekete tárgyat emelt ki belőle — rémülten láttam, hogy amint egymásután a tányérokra ejtette őket, a hurkák ugrálva és vonagló rángásokban jelezték, hogy élnek. Mekkora volt meglepetésem, mikor az én tányéromra dobott darabban egyikét ama különös kis szörnyeknek ismertem fel, akikkel a palota felé vezető utamon találkoztam. Undorodva és émelygő gyomorral lopva oldalt pillantottam, megtudni, mihez kezdjek vele, hogy szégyenben ne maradjak. A mellettem ülő hölgy bezzeg nem volt zavarban: a tányér mellé helyezett lapos és éles kis fémtárgyyal egyenesen nekiesett a tányérján ugráló és vonagló kis szörnyetegnek — két ujjal lefogta a fejét és a fémdarabbal egy gyakorlott és erős nyomást mért rá. A fejből sárgásfehér velő feccsent ki — szomszédnőm kanálba fogta fel, mohón felhörpentette ezt a sűrű pépet, a kipréselt és kivégzett állatot pedig minden további nélkül az asztal alá dobta.

Szokásom, hogy bármilyen vidéken járok,

alkalmazkodjam a helyi szokásokhoz, ha ízlésem és természetem fel is lázad ellene. Eszembe jutott, hogy az osztriga, amit előkelő csemegének tartanak nálunk, nekik épp oly undorító lehet, mint nekem az, amit ők esznek — hősiesen legyűrtem tehát ellenszenvemet, s felemelvén a tányérom mellé helyezett tárgyat, megnyomtam a fejét az én porciómnak is, úgy, ahogy szomszédnőmtől láttam. A velő kiföcscsent — a vonagló állat abban a pillanatban halálvergődésében felszökkent és másik oldalára fordult. Olyan ijedelem és borzongás fogott el, hogy azt hittem, elájulok. A kés kiesett kezemből. Lehet, hogy lázas torzítás túlozta ijesztő viziómat — de ebben a pillanatban a tányérról megtört szemekkel és kitátott szájjal és ráncolt homlokán halálos verítékkel egy apró, halavány emberarc meredt vissza arcomba.

NEGYEDIK FEJEZET

A bennszülöttek közömbössége // Az ország nyelve // Oihák // Néhány szó szerző határtalan hazaszeretetéről, valamint a természet ostobaságáról // Az oihák bibliája // A bullokok

Csak néhány hónappal utóbb, Capilláriában való tartózkodásom első negyedének vége felé fogtam fel mindannak jelentőségét, ami ezen az első lakomán annyira megdöbbentett és zavarba hozott. Nem akarom az olvasót untatni ennek a néhány hónapnak részletes történetével: hogyan szoktam meg, negyven esztendőm ellenére, a kopoltyúval való lélegzést; hogy ismertem meg ennek az országnak természeti törvényeit; hogy jöttem rá, sok félreértés és meglepetés után, annak a csodálatos hatásnak nyitjára, amit a bennszülöttek tettek rám, hogyan értettem meg sajátos szokásaikat, hogyan helyezkedtem el közöttük társadalmilag és hogyan

tanultam meg végre nyelvüket, annyira, hogy utóbb a közvetlen érintkezés és fogalomkicserélés módszerével erősíthettem és toldhattam meg mindazt, amit addig csak sejteni engedett a megfigyelés.

Haladásomat nagyban megnehezítette az az érthetetlen és szinte hihetetlen közöny, amivel a bennszülöttek országukban való megjelenésemet fogadták Már az első percben valószínű volt, amit később be is bizonyítottam nekik és magamnak, hogy magamhoz hasonló szárazföldi ember soha még nem járt a tenger fenekének ebben a tartományában — legalább élő ember nem, (ami a hajótörések áldozatait illeti, ezekről még később megemlékezem). Mindent tekintetbe véve, megjelenésem közöttük volt olyan ritka alkalom és ujság, mintha, teszem föl, Londonban vagy Párizsban egy napon partraszállana holmi Mars-beli ember — s be kell vallanom, hogy az első napokban sokat foglalkoztatott a hiú dicsőség tudata, hogy nekem adatott a ritka feladat, az egész emberi fajt képviselni oly értelmes lények között, akik nememről mindezideig semmit se tudtak. Magamban készültem is rá, hogyan játszom majd el a nehéz s felelősségteljes diplomáciai szerepet

— hogyan gondoskodom majd, hogy szeretett hazám érdekeit mindig szem előtt tartsam, hogyan elégítem majd ki módjával és méltósággal mohó kíváncsiságukat s általában, hogy viselem magam, mint az érdeklődés középpontja.

Hamar rá kellett jönnöm, a csalódott önérzet nem minden keserűsége nélkül, hogy mindeme lelki előkészület kárbavész. A hölgyek semmiféle jellel nem árulták el, hogy különösebb módon érdekelné őket, ki vagyok és honnan jöttem. Miután végigtapogattak, sőt — amint az előző fejezetben már említettem — egyikük meg is harapott, mintegy megtudni, ehető vagyok-e, s ha igen, milyen ízű, — hamar magamra hagytak és folytatták előttem akkor érthetetlen, kicsinyes és gyermekes foglalatosságukat. A már szintén említett különös ebéd után (melyet különben éhesen hagytam ott, megundorodva a furcsa táplálléktól) megpróbáltam mégegyszer, hogy figyelmüket magamra vonjam. Felálltam s belátván, hogy nyelvük nem tartozik egyikéhez sem ama nyelvcsaládoknak, melyeket a mi egyetemeink ismernek, mindenféle jelekkel és jelképekkel próbáltam elmagyarázni nekik, hogy távoli országból jövök és legfőbb vágyam, hogy az útleírások

történetét gazdagítandó, megismerjem szokásaikat és államformáikat, egyben felvilágosítsam őket mindarról, amiről szükségképpen ők nem tudhatnak semmit.

De már az első szavak után észrevettem, hogy nem is figyelnek rám. Apró, csicsergő kiáltásaikkal szakítottak félbe. — néhányan felugráltak, táncolni kezdtek, mások cukrocskákat szopogattak — végre az egész társaság felkerekedett s nagy örvényléssel átkerekedtek a szomszédos csarnokba, magamra hagyva az asztal mellett, zavartan és megszégyenülve.

Akinek felesége van, vagy volt már dolga huzamosabb ideig nőkkel, ismeri azt a furcsa érzést, mikor az ember értelmesen és logikusan beszélni kezd, felépít egy gondolatsort s mikor diadalmasan rátérne a konklúzióra, ami betetőzné az érvek pompás palotáját, — őnagysága egyszerre azt mondja, pardon, azonnal, s kirohan a konyhába, vagy eltünik egy fehérneműkereskedés ajtaja mögött, hogy aztán, mikor félóra mulva visszatér s te még ott állasz ugyanazon a helyen, türelmetlenül várva, mikor fejezheted már be mondókáidat — vidám csacsogásából és egész viselkedéséből megdöbbenve tapasztalod, hogy fogalma sincs már

róla, hogy te éppen beszéltél valamiről, mikor faképnél hagyott. Eltünődsz s restelled emlékeztetni rá, miről volt szó, egyszerre úgy érzed, tulajdonképpen nem is volt olyan fontos, hiszen ha az lett volna, nem felejtette volna el oly könnyen.

Amiket tehát az alábbiakban röviden összefoglalok, hogy az olvasónak némi fogalmat nyujtsak Capillária törvényeiről, azt mind magánszorgalomból tudtam meg, anélkül, hogy bárki is törődött volna vele, vajjon tudom-e már mindazt, amire szükségem van, vagy bárminő módon igyekezett volna segítségemre sietni, — ők bizony azzal se igen törődtek, hogy ott vagyok-e vagy sem.

Capillária, vagy a nők országa, ahogy magamban elneveztem, az Óceán fenekének körülbelül azt a területét foglalja el, mely az Egyesült-Államok és Norvégia között fekszik, átlagban mintegy négyezer méternyi mélységben a víz felszíne alatt. A meleg áramlatok talaját kiváltképpen alkalmassá teszik mindenféle állati és növényi tenyészetre, — faunájának és kövületeinek tanulmányozása arra enged következtetni, hogy egyike a föld legrégibb rétegeinek, ahol már sok-sok ezer év előtt, olyan

időben, mikor a szárazföldek nagy része kietlen és lakatlan, forró pusztaság volt, már gazdag és változatos formákban tenyészett az őskori állatvilág. Hogy maguk a bennszülöttek mikor vándoroltak be, vagy mióta laknak itt, arról keveset tudhattam meg. — Capillária lakói, az *oihá*-k, ahogy magukat nevezik, nem ismerik a történelemtudományt és a hagyományok ápolásának nem érzik szükségét. Ami magát a fajtát illeti (nagyon nehezen tudom kifejezni, hogy megértessem magam), legfőbb sajátsága nem annyira az emberi fajtától való különbségben rejlik, hanem abban a csodálatos tényben, hogy az *oihá*-k mind egyneműek, még pedig, ahogy alkalmam volt meggyőződni róla, nők, vagy, ha jobban tetszik, nőstények. Még pedig kifejezetten és fokozott mértékben csak azok; ezt azért kell hangsúlyoznom sietve, nehogy a tudósok holmi egyivarú fajtára gondoljanak, melyek szaporodása az alsóbbrendű állatok módjára holmi öntermékenyítés vagy spórádzás útján történik. Erről, mint meggyőződtem róla, szó sincsen, az *oihá*-k szaporodása éppen úgy kétnemű, mint minden felsőbbrendű emlős állaté, csakhogy . . .

És e pontnál valamit előre kell bocsátanom,

valamit meg kell magyaráznom, néhány hasonlattal kell élnem, nehogy forrón szeretett honfitársaim és imádott fajtám büszke férfiai azzal vádoljanak, hogy hamis és útleíróhoz méltatlan adatok koholásával, vagy valódi megfigyelések elferdítésével, hibás és felületes értelmezésével olyan jelenségek lehetőségét állítom, melyek mélyen sértenék a férfibüszkeség nemes kultuszát, s jogos s méltó önérzetében támadnák meg a világ urát, az alkotó és hódító férfiembert, kinek korlátlan bátorságát és tökéletességét éppen napjainkban bizonyítja diadalmasan sok dicső ütközet, ostrom, ragyogó előrenyomulás, haláltmegvető vitézség, ragyogó hősi halál. Vajha megértenék, hogy én, a szerény utazó és seborvos, nem kívánok magamnak méltóbb hivatást, mint hogy vitéz bajtársaimat, a hős angol katonákat, kik imádott hazám jogaiért harcolnak, néhány szerény megfigyelésemmel mulattassam a pihenés óráiban — s ha hazám szebblelkű honleányai is szívesen olvassák egyszerű útleírásomat, ezzel már többet értem el, mint amennyit megérdemeltem. De a valósághoz ragaszkodnom kell, mert sem ékesenszóló, sem a képzelet ragyogó ajándékával megáldott nem vagyok — kárpótolnom kell hát az olvasót

mindezek hiányáért azzal, hogy szerény adataim, melyeket bolyongásaim folyamán összegyűjtöttem, ha érdektelenek is, de legalább megbízhatók és bárki által ellenőrizhetők.

Nos tehát — még egyszer kérem a művelt férfiolvasót, próbálja meg tudományos tárgyilagossággal elgondolni a természet különös játékait s ne vegye magára, amit tanít, — legyen elnézéssel a természet iránt, mely, mint tudjuk, nincsen felruházva az értelem és bölcs belátás adományával, ami a világ urát díszíti — a természet nem végzett egyetemet és neki nincs doktori diplomája, a természet műveletlen és tanulatlan és a büszke öntudat és önérzet hijjával szűkölködik ő — bocsássuk meg hát neki, hogy durva és pallérozatlan tréfákat enged meg magának s ezeket gyakran odáig viszi, hogy az már egyszerűen tiszteletlenség a nemes férfi és — mondjuk ki — az angol alkotmány és angol törvények szabványaival szemben, melyeket, úgy látszik, nem is ismer.

Ilyen tréfák például, hogy vannak bizonyos fajták, s főként a tenger alsóbbrendű élőlényei között, melyeknek nőstényei jóval nagyobbak, fejlettebbek és erősebbek, mint a hímek, ellentétben minden szokással és illemmel. Van egy

bizonyos tengeri pókfajta, melynek a nőstényе húszszor-harmincszor akkora, mint a hím s ennek következményei gyanánt ez állatok műveletlen és — mondjuk ki nyiltan — embertelen szokása szerint gyakran, sőt majdnem mindig megtörténik, hogy a nőstény, ha szeme elé kerül, egyszerűen bekapja és lenyeli a hímet, mely ugyancsak igyekszik elrejtőzni előle, ha a fajfenntartás szükséglete rákényszeríti, hogy párját felkeresse. Ugyanazt figyelték meg egy másik halfajtánál, melynek hímje a nőstényhez képest oly kicsiny, hogy tőle való félelmében állandóan a nőstény bélcsatornájának túlsó nyilásában tartózkodik s különös szerencséjének tekinti, hogy a nőstény fajfenntartásra szükséges szervei véletlenül ugyanott vannak és nem például a szemei között, mely esetben nem volna ideje hozzá, hogy dolgát elvégezze, mert kegyetlen és barbár párja előbb felfalná. A *mantis religiosa* például, amit a köznép *imádkozó bogár*-nak vagy *ájtatos kabócá*-nak nevez, meg is teszi ezt: párzás közben hátrafordítja fejét s a nála gyengébb és fejletlenebb hímnek egyszerűen leharapja és megeszi fejét, ami ájtatosságnak legalább is különös. De számtalan más példát hozhatnék még fel annak igazolására, hogy az *oihá*-k király-

nőjének, *Opulá* nak, akivel szerencsém lehetett e kérdésről vitatkozni egyszer, egy megjegyzése, ha nem is megbocsátható, de legalább is érthető.

Ez a kitünő hölgy ugyanis, aki, mint valódi *oiha*, sem történelmet, sem hagyományt nem ismer és nem is akar ismerni, egyszer, mikor a mi történelmünkről és főként a biblia szent hagyományairól beszéltem neki — kapcsolatban az ember teremtésével, — csodálkozásának adott kifejezést, hogy mi ezt szimbolikusan úgy képzeljük el, hogy előbb volt a férfi, Ádám, s ennek egyik testrészéből, vagy, ahogy a biblia mondja, oldalbordájából lett a nő, Éva. Ez a szimbolum, szerinte, ellentétben áll a természet tanításával és minden tapasztalattal. Ő, éppen ellenkezően, ha már ilyen haszontalan dolgokkal foglalkoznék, — bár eddig ennek semmi szükségét nem érezte — inkább úgy képzelné el a dolgot, ahogy egyedül lehetséges: hogy tudniillik kezdetben volt az *Oiha* (az ő nyelvükön ez Embert, a Természet Tökélyét és még ennél is többet jelent), olyanféle lény, mint ők, mely önmagától termékenyült és szaporodott, mint ahogy sok kezdetleges fajtánál még ma is látjuk.

Később, kényelmi és főként (ez náluk a legfontosabb szempont) szépészeti okokból az ős-

oiha, azaz a mi nyelvünkön ős-nőstény, egy bizonyos kényelmetlen és rút szervét, mely az öntermékenyítést végezte saját testén belül, kiküszöbölte és végül teljesen leválasztotta testéről — s azóta ez a szerv, amit mi nagyképűen és elbizakodottan *hím*-nek nevezünk, holott nem más, mint egy külön élő testrésze a nőnek: ez a testrész afféle élősdi módjára ott él az *oiha* környezetében, önálló szerepkör nélkül, örökös, tudatlan és tehetetlen sóvárgásban, hogy ismét egyesüljön a testtel, melyből, mint méltatlan, kiszakadt és kitagadtatott.

Meg kell adni, hogy a királynőnek ezt a szörnyű és tiszteletlen tévedését érthetővé teszi az a tény, amit majd a következő fejezetben fejtek ki bővebben, s amit itt szárazon és egyszerűen leszögezek. Arról van szó, hogy Capilláriában a hím, a másik nem, mely nálunk uralkodó: tökéletesen visszafejlődött, elcsökevényesedett kis szörnyszülött, megvetett és lenézett kis háziállat formájában él — teste nincs ötvenedrésze sem az *oiha* testének s élete kényre-kedvre ki van szolgáltatva az *oihá*-nak. *Bullok*-nak hívják ők ezt a háziállatot — s kérem az olvasót, ne émelyedjen el, ha már most közlöm vele, hogy azok a kis szörnyetegek,

amelyeket a palota felé való utamban láttam a torony nyilásai közt, s amelyeket később terített asztal mellett tányéromon pillantottam meg, ilyen *bullok*-ok voltak éppen, természetes nagyságban és fejlettségben.

ÖTÖDIK FEJEZET

Az oihák különös nyelve // Az »oiha« szó eredeti jelentése // Szerzőt Opula, az oihák királynője kitünteti bizalmával // Néhány szó az európai nők elnyomatásáról

Ha mégis sikerült összeszedni néhány fontos adatot, amikhez csak szóbeli közlés útján juthattam — másrészt, vendéglátó gazdáim felvilágosítása révén, néhány összehasonlítást is tehettem Capillária és Európa közjogi és társadalmi jelenségei között: ez igazán nem az ő készségükön múlott és gyakran csak zavar és fondorlatos fogások tették lehetővé.

Az első hetekben, mikor alkalmam volt az *oihá*-k nyelvének szellemét és lényegét megismerni, már-már azt kezdtem hinni, soha nem fogjuk megérteni egymást. Ez a nyelv ugyanis egyike a legsajátságosabbaknak, amiket alkalmam volt tanulmányozni. Elvont fogalmakra vonatkozó szavak és körülírások egyáltalában

nem fordulnak elő e nyelvben — csak érzékelhető és tapintható tárgyakra van szavuk: s ezek is (ezt nehezen tudom kifejezni) nem magát a tárgyat jelölik meg pontosan, hanem inkább csak azt az érzést, indulatot, amit az illető tárgy az *oihá*-k kedélyvilágában ébreszt, még pedig a megfelelő indulati szinezettel — úgy hogy röviden szólva, az *oiha* nyelv csaknem csupa indulatszóból áll.

Változatosságot az a körülmény biztosít e nyelvnek, hogy egy és ugyanannak a szónak különféle hangsúlyozása és kiejtése különféle értelmet ad, mint ahogy a csecsemők szótárában egy „á" vagy „vá" szócska, aszerint, ahogy a kicsike kimondja, örömet, bosszúságot, valamely tárgy kivánását, vagy annak elutasítását jelenti. Maga az „*oiha*" szó is tulajdonképpen indulatszó, és ha pontosan használnám, a mi írásmódunk szerint felkiáltójelet kellene hozzátennem minden alkalommal — az öröm és elragadtatás felkiáltása ez a szó, melyet Capillária szülöttje afölött érez, hogy él és lélegzik, és, hogy szépsége és életöröme segítségével módjában van mindazt a gyönyört és mámort élni és élvezni, amit önmaga és a világ gazdagon áraszt számára.

Mert — e pontot felhasználom, hogy szóvátegyem — az *oihá*-k egész élete az örömök és raffináltan válogatott élvezetek örökös gyakorlásában telik el. Mint ahogy nyelvük csak indulatok és kedélyhullámzások kifejezését célozza, cselekedeteik és minden ténykedésük is csak odairányul, hogy az idegeknek és a léleknek azt a fokozott feszültségét tartsák éberen, ami az úgynevezett életművész számára az élet céljával és értelmével azonos.

Érzékeik örömét szolgálja minden, és minden érzékük oly fokozott mértékben érzékeny a kellemes ingerekre, mint amilyen érzékenységet európai ember csak egy bizonyos érzékszervével képes tanusítani a megfelelő ingerek hatása alatt. Így például láttam egyszer egy előkelő *oiha* hölgyet valóságos kéjes önkívületbe esni s lihegő könnyekbe törni egy finom kelme piros színének megpillantásakor — ennek a színnek ugyanolyan hatása volt rá, mint a legforróbb és legkézzelfoghatóbb szerelmi vallomásnak, ami valaha elszédíthetett holmi londoni vagy párizsi nagyvilági hölgyet. Ugyanilyen mámoros önkívületet idéz elő náluk bizonyos hangszerek muzsikája, vagy még inkább bizonyos jól elkészített ételek és cukorkák izlelése — ennek

megfelelően az étkezéseknek valóságos orgia színezete van, minden esetben. S ha tekintetbe vesszük, hogy a víznek, a levegőnél sűrűbb elemnek, folytonos áramlása és érintkezése végtelenül gyengéd és érzékeny bőrüknek egész felületével szünetlenül csiklandozza és bizsergeti tapintó érzéküket minden porcikáját: bátran elmondhatjuk, hogy az *oiha* születésétől kezdve utolsó pillanatáig pillanatra sincsen hijjával annak a ritka és sűrített állapotnak, amit mi a testi jóérzés legnagyobb fokát jelentő szóval, a *gyönyör*-rel szoktunk megjelölni.

Ami az *oihá*-k szerelmi életét illeti, egyelőre, anélkül, hogy bővebben kitérnék arra a rejtelmes módra, ahogy náluk az élet továbbtenyészik, csak annyit állapítok meg, hogy a szerelemnek náluk semmi köze nincs a fajfenntartás fogalmával — önmagáért való művészet és öröm, mely egyik *oihá*-nak a másik iránt érzett rajongásában és odaadásában merül ki, anélkül, hogy egy harmadik lénynek — gyermekeknek — létrejöttét célozná, vagy előidézné. Ebben is, mint minden egyébben, a lelki szenzációvá finomult és fokozott érzéki öröm az, ami egyedül érdekli az *oihá*-kat. Ha részletekre akarnék kitérni, nagyon nehéz volna, európai

nyelvre fordítva, szeretkezéseik lényegét úgy fejezni ki, hogy az ne tünjék törvénytelen és fajtalan üzelmek tiltott leírásának — bár, az ő nyelvükön előadva és az ő érzéseikbe és felfogásaikba beleélve magunkat, mindez a legtisztább és legnemesebb örömök kultuszát jelenti, olyant, mint nálunk a zene és a költészet, amit nemcsak nem tiltanak el a népek vezetői, de inkább pártfogolnak és ösztökélnek.

Capilláriában élve, pillanatig se jutott eszembe, hogy az, amit hallok és látok magam körül, tulajdonképpen szeméremsértő és erkölcstelen szabadosság — sajátságos delejes álomhoz hasonló állapotban mindezt éppen úgy a testben élő lélek legmagasztosabb és legfenségesebb megnyilvánulásának tekintettem, mint ahogy ők annak szánták és úgy élvezték.

Ezeket előre kellett bocsátanom, hogy az olvasó megérthesse, miért volt szükségem bizonyos fondorlatokra — amiket most már restelek — ahhoz, hogy minden külső megismeréssel szemben teljes közönyös figyelmüket a magam számára le tudjam kötni.

Talán említettem már, hogy a *oihá*-k királynője, *Opula*, kitüntetett bizalmával és barátságával, illetve megengedte, hogy közelében tar-

tózkodjam s tőlem telhetően mulattassam. Egy ily előkelő és választékos *oiha* hölgy mulattatása nem oly könnyű dolog, mint ahogy az ember gondolná, ha tekintetbe vesszük, hogy mindaz, ami bennünket Európában érdekel, az számukra teljesen közönyös. Hamar észrevettem, hogy őfelsége csak abban az esetben hajlandó valamely gondolattal, vagy elbeszélt közléssel foglalkozni, ha az valamely érzéki ingerrel van kapcsolatban — megpróbáltam hát beszéd közben szájamat oly közel hozni a tökéletesen átlátszó, finom és rózsaszín halványhoz hasonló fülecskéhez, hogy a kiáramló lehellet állandóan borzongassa e gyengéd testrészt. Később rájöttem, hogy még biztosabb hatást érek el, ha nem fülecskéit használom erre a célra, hanem hajlékony és lágy csípőjének egy bizonyos pontját — csodálatos, hogy e ponton keresztül sokkal jobban megértett mindent, mint a szavak befogadására szánt szerv segítségével.

Meg voltam lepetve, hogy a tökéletlen, csupa indulatszavakból álló nyelv ezen az úton milyen tökéletesen meg tudja értetni magát — mindazt, amit el akartam mondani, őfelsége e módszerrel hamarabb és teljesebben fogta fel, mintha ugyanazt angolul magyaráztam volna el a tisz-

teletreméltó Mrs. Pankhurstnek például, vagy Ellen Key asszonynak, kik pedig a nők felszabadítása körül kifejtett munkásságuk közben a vitatkozás és szónoklás művészetében nagy ügyességre tettek szert.

Ily módon, röviden és összefoglalva, megismertettem őfelségét azokkal a főirányelvekkel, amelyek a társadalomtudományok tanulsága szerint képet adnak a nő helyzetéről Európában, a történelmi fejlődés folyamán. Nyiltan és leplezgetés nélkül beszéltem arról a sajnálatos elnyomatásról, melynek nagyságára és következményeire csak a legújabb kor kutatásai figyelmeztettek bennünket. Századokon keresztül a férfiak megvonták mindazt a jogot a nőktől, melyeknek gyakorlása a civilizált polgár legszentebb kötelessége.

A férfiak maguknak tartották meg mindazokat az előnyöket, amiket még ma is féltékenyen őriznek, s mindezt egyszerűen az erősebb jogára hivatkozva tették, akinek a gyengével szemben minden szabad. A nőknek egyszerűen semmi sem volt megengedve, amit a férfiak szüntelenül tehettek. A nők nem dolgozhattak és nem művelődhettek — csak a férfinak volt joga egész nap törni magát eszeve-

szett és emberfölötti munkában, mely eltompítja a test érzékenységét és a lélek fogékonyságát. A férfiaknak joguk volt megnősülni, gyermekeket nemzeni s azokat eltartani — a nőknek nem volt ehhez joguk.

De a legégbekiáltóbb igazságtalanság, melynek szégyenteljes visszásságát éppen napjainkban nyögik újra a megalázott és elnyomott nők, az, hogy — amit restelek szinte bevallani őfelségének — a nők nem katonáskodhatnak, meg vannak fosztva a szent és magasztos jogtól, melyben mostanában Európa minden nemzetének férfiai, kivétel nélkül, részesedhetnek: hogy tudniillik mindegyik nemzet férfitagjai, külön-külön, nemzetek szerint, megvédhetik méltatlanul megtámadott hazájuk határát a gaz és gyalázatos külellenségtől, mely jogtalanul megtámadta és rákényszerítette a háborút. Franciák, angolok, németek, oroszok, magyarok, osztrákok, szerbek — mindnek joga van egymástól megtámadott hazáját egymástól megvédeni, csak a nőknek nincs sehol semmi joguk.

Ez elnyomatás következtében a nők a tudós férfiaktól felfedezett történelmi materializmus és fejlődéstan törvényeinek útmutatása szerint természetesen visszafejlődtek és elmaradtak,

lelkileg elkorcsosultak és elaljasodtak, amint azt néhány hatalmas pesszimista elme, Strindberg, Ibsen, Weininger és mások hangsúlyozottan kimutatták.

Az elnyomatás hosszú századai alatt, míg a férfiak dolgoztak a nőkért, a nők, megfosztva a másokért való munka és fáradság lehetőségétől, kénytelenek voltak önmagukkal foglalkozni, aminek az lett a következménye, hogy testileg finomabbak, szebbek lettek a férfiaknál, s így kétségbeesett helyzetükben nem maradt számukra egyéb, mint hogy az élet örömeit élvezzék, anélkül, hogy annak fáradságaiból kivegyék részüket. Míg a férfiaknak célt és hivatást és élettartalmat adott minden időben a kényszerűség, hogy ne azzal foglalkozzanak, amivel az ember folytonosan foglalkozni szeretne, tudniillik a tulajdon testével és életével, hanem mindenféle egyeben törje a fejét, amivel másoknak használ, akik aztán a haszon ellenében megengedik neki, hogy addig, ameddig dolgozni tud értük, ő maga is életben maradjon — addig a nők kénytelenek voltak abból élni, amiért éltek, hogy tudniillik szeretik és dédelgetik őket és igyekeznek nekik minél több örömet okozni.

Őfelsége kérdésére, hogy hát mik azok a foglalatosságok, amik a férfiak számára a magasabb fejlődést biztosítják, felsoroltam néhány gazdag és jóhírű ismerősömet s röviden összefoglalva élettörténetüket, elmondtam, hogy mint orvosok, ügyvédek, tanárok, kereskedők, vállalkozók és művészek, egy élet megfeszített munkájával elérték azt a tiszteletet és közbecsülést, amit mindazon derék férfiak számára biztosít az általános felfogás, kik összegyűjtött vagyonuk révén szép és jóházból való feleségre és családra tettek szert s leánygyermekeiknek tisztességes hozományt adhattak, mielőtt a halál jótékony ölébe tértek volna, kipihenni a fáradalmakat.

HATODIK FEJEZET

Szerző igyekszik megértetni a királynővel a férfiak magasabb hivatását // Tudomány, irodalom // Néhány szó Capillária épületeiről // Az oihák ruhái // Mivel táplálkoznak az oihák? // A bullok-hízlalás

A nők választójogának bátor és lelkes előharcosai, kik Európa szerte küzdenek a női nem sajnálatos elnyomatása ellen, bizonyára csodálkozni fognak s talán el sem hiszik nekem, hogy *Opula*, az *oihá*-k királynője, ki egész életét örömök és élvezetek keresésében, játékkal és cukorkák szopogatásával töltötte, s így a mi felfogásunk szerint, az elképzelhető legalacsonyabb szellemi életet élte, meglepően gyorsan fogta fel egész értelmét és jelentőségét mindama bonyolult kérdéseknek, amelyeket szárazföldi életünkkel kapcsolatban előadtam neki: — annál csodálatosabb ez, mert hiszen említettem már azt a szégyenletes és megalázó módot, amihez folya-

modnom kellett, hogy teljesen közönyös értelmét érzékein keresztül közelítsem meg, az *oiha*-nyelv sajátságos, lelkendező, csupa-indulatszó, inkább érzékingerlő, mint fogalomkeltő zenéjével.

Magam is meg voltam lepetve, mikor fejtegetéseim egy pontján váratlanul megállított, kéjesen kinyújtotta tündéries testét s hosszú szempillái alól lenézve rám, jelt adott, hogy elég, mindent tud és hogy remélhetek. Ez utóbbit nem értettem, hogy mi összefüggésben van tárgyilagos előadásommal, de nem is volt módomban gondolkodni rajta, mert őfelsége másról kezdett beszélni.

Tudomásomra adta, hogy sok fölösleges dolgot beszéltem s legnagyobb megdöbbenésemre kijelentette, hogy az emberi fajta két nemének viszonyáról egész hamis fogalmaim vannak. Abból, amit előadtam, semmiképpen nem látja, mennyiben vannak minálunk elnyomva a nők és hogy általában nem érti, mit nevezek én elnyomatásnak. Igaz, hogy a mi nőink, ahogy leírtam őket, nem élnek olyan jól, mint az *oihá*-k — de viszont az a benyomása, hogy a férfiaink meg sokkal rosszabbul élnek és sokkal alacsonyabb szinvonalon állanak — körül-

belül olyan viszonyban vannak a nőkkel, mint a cselédek.

Ez a meglepő kijelentés, mely homlokegyenest a valóság ellenkezőjét állította, annyira meglepett, hogy hevesen és haragosan tiltakozni kezdtem. Mosolyogva hallgatott és megkért, magyarázzam el, hogy gondolom, mire alapítom azt a meggyőződésemet, hogy a férfiak nálunk magasabb szinvonalon állanak, hogy a fajtát ők képviselik és reprezentálják, hogy a fajta fejlődését ők készítik elő s ők biztosítják a jövőt, egy magasabb és tökéletesebb élet irányában.

Boldogan, hogy nemem legdicsőbb szellemeiről beszélhetek, nehány nevet soroltam fel kapásból, megszemélyesítőit a legmagasztosabb és leghatalmasabb eszméknek, gondolatoknak, terveknek, felfedezéseknek és találmányoknak, melyek részben az emberi fajta testi fejlődését, kényelmét, részben pedig lelkének magasabb reformok felé törekvő vágyait készítik elő. Beszéltem a természettudomány lángelméiről, kik a logika anyagtalan birodalmának útvesztőiben oly összefüggéseket fedeztek fel, melyeknek gyakorlati megoldása lehetővé tette, hogy földön, vízben és levegőben legyőzve a holt anyag ellenállását, szabadabban és sebesebben közle-

kedhessünk, mint bármely más élőlény a Földön. Elmondtam, hogy évszázados munka eredményeként az ember ma már úgy tekinthető, mint az élő élet legmagasabb formája, lehetőségeiben egyesítve mindazt, amit az élet más fajták ezreiben, külön-külön produkál: egy személyben emlős és rovar és hal és madár. És ezt mind férfiaknak köszönhetjük, kik századokon át hangyaszorgalommal gyűjtötték és rakták össze a téglákat, hogy felépítsék azt a hatalmas épületet, ahonnan a jövő embere beláthatja a Földnek golyóját, melyen él s fejét a csillagos ég közelébe emelheti. Ez az épület egyre nő, egyre hatalmasabb lesz s végre el kell, hogy érje a mennyboltot, trónját ama Megnevezhetetlen Erőnek, melyet Kant *kategórikus imperativus*-nak nevez, a Legfőbb Erő trónját, melyet az emberi fajta hivatott betölteni és elfoglalni.

Hogy érzékelhetővé tegyem ezt a nagyon is elvont képet, leírtam egy csillagász-tornyot, kietlen magas hegy tetején, távol a kicsinyes és nyüzsgő élettől, a tiszta légóceán legmagasabb rétegeiben. Üvegkupolája, mint egy ég felé fordított szem, mered csillagok felé: e szem bogarából átszellemült emberi arc tekint ki: egy ősz tudós arca, ki túl van már az állati test

nyomorult vágyain, szükségletein, a hús sokféle vonagló lüktetésén — életereje egyetlen pontba futott össze: isteni, csaknem elvont pont, mint távcsöve lencséjének gyújtópontja, mely mennél kisebb, annál erősebb, annál inkább nagyítja meg s hozza közelebb az Elérhetetlent.

S leírtam ezt a tudóst, az igaz Férfit, a Jövő Lovagját, az Ismeretlen Szerelmesét, ki túl a kicsiny személyes élet s az önfenntartás ösztönének szűk börtönén, az egész Fajtát képviseli, az egész fajtáért harcol és emészti magát, hogy több és nagyobb legyen, mint amire született.

E mondatnál úrnőm félbeszakított s a maga közönségesen egyszerű és szinte parasztian triviális, de tagadhatatlanul világos és érthető modorában megkérdezte, hogy néz ki az a több és nagyobb, amiről beszélek. Óvatos szavakkal és kissé zavartan megpróbáltam elmondani, hogy ezt Ama Férfi egyelőre még maga se tudja, de szent hivatásának tekinti, hogy közelebb férkőzzék hozzá és megismerje. Éjjelét és nappalát ezzel tölti, olvas és tanul, mindent összefog, amit eddig elhalt társai, a mult mélyén, összegyüjtöttek — lángoló hittel, hogy egykor, ha ő nem, valamelyik kései szellemtársa mégis csak eléri. Beszéltem a könyvekről, amelyeket a régiek írtak,

mindent összegyüjtve bennök, amit rövid életük alatt megfigyelhettek s tapasztalhattak. E könyvek egyre növekvő piramisát, melynek épülő felszinéről lehullanak az elhalt építők, minden ujonnan született férfi újra megmássza, hogy élete alkonyán, mire a tetejébe ér, megkísértse egy gondolattal tovább épiteni. S addig-addig épül a Tudás és Megismerés piramisa, míg végre eléri azt az Ismeretlent, amiről beszéltünk.

Itt úrnőm megint megállított s egy megjegyzést tett, mely a hasonlatnak kómikusan anyagias értelmezésével tagadhatatlanul sok praktikus matematikai érzéket árult el. Azt mondta, hogy ez a piramis, amiről beszélek, így nem sokáig fog emelkedni. Mert az emberi élet, akár férfié, akár nőé, nem lesz hosszabb soha ötvenhatvan évnél, sőt, úgy látszik, inkább rövidebb lesz. Már most, ha ez a piramis egyre nő, nemsokára ott tartunk majd, hogy az ujonnan született kőmívesek, mire felérnek, éppen elmúlik ötven-hatvan év, s már nincs erejük és idejük hozzá, hogy tovább építsék. Kezdhetik az egészet előlről. Ő inkább azt ajánlaná, hogy mielőtt piramist kezdünk épiteni, előbb talán azt kellene elintézni azzal a sok tudománnyal és tehetséggel, amivel dicsekedtem, hogy az ember az

egyre növekvő és sűrűsödő okossággal és bölcseséggel, amit felhalmoz magában egy életen keresztül, ne forduljon fel és dögöljön meg ötven-hatvanéves korában, magával rántva a semmibe minden tapasztalatát, amiknek gyűjtését az újszülöttnek aztán újra kell kezdeni.

Egyébként az egészből, amit elmondtam neki — úgymond — nem sok volt, ami érdekelte („értem" és „érdekel", e két fogalmat az *oiha*-nyelv egy szóval jelöli). Figyelmét egy kép ragadta meg, az is főként azért, mert valamire emlékeztette, amit nagyon is jól ismer. A csillagász-torony volt ez a kép, de nem a fényes üvegkupola, hanem az alap, amit tágas, oszlopokon nyugvó csarnoknak képzel.

És úrnőm nehány rövid és tartalmas szóval kapcsolatban beszélgetésünkkel, végre megértette velem, amit eddig csak homályosan sejtettem, hogy honnan származik Capillária gazdag és fényűző berendezése — a pompás paloták nehéz kövekből, furcsa félbemaradt tetőkkel — a monumentális csarnokok apró, könnyű csecsebecsékkel kirakva — a lenge öltözetek, — az egész gondtalan fényűzés: rengeteg munka eredménye — holott munkának, fáradságnak, erőlködésnek nyomát sem fedeztem fel az *oihá*-k társadalmában.

Nos, mindezt a csodát a *bullok*-ok építik, ezek a borzalmas kis szörnyetegek, akikre alig tudok émelygés nélkül gondolni. Hogy mi célból teszik, azt az *oihá*-k nem tudják és nem is érdekli őket — oknyomozó természettudománynyal sohase foglalkoztak, ők csak magával a jelenséggel törődnek s azzal is csak annyiban, amennyiben személyes jóérzésükkel valamely viszonyba kerül. Annyi azonban bizonyos, hogy a *bullok*-ok, az *oiha*-társadalom elcsenevészedett, eltörpült hímjei, vagy inkább háziállatjai. évszázadok óta valami ismeretlen célú rettentő erőfeszítést fejtenek ki, aminek nyomorult, szánalmas testi életükhöz semmi köze nincsen, mert hiszen nemcsak önmagukat, de utódaikat is feláldozzák ezért az erőfeszítésért. Magam is sokat láttam őket munka közben: óriási épületeket kezdenek összehordani, olyan nehéz és mély alapépítkezéssel, mely arra enged következtetni, hogy rettentő anyagtömegre számítanak, ami az alapokon kell, hogy nyugodjék. Értek valamit az építészethez és megállapítottam, hogy mindaz, ami körülöttem volt, s amiben az *oihá*-k laktak, egy-egy *félbemaradt torony*, óriási műnek készült, amit abbahagytak.

Opula most megmagyarázta nekem, hogy

okoskodásom igen helyes volt: a *bullok*-ok csakugyan nem a maguk jószántából hagyják abba az épitkezést, s a maguk részéről korántsem tekintik befejezettnek, olyankor, mikor az *oihá*-k szempontjából már nagyon is alkalmas a benntartózkodásra. Hogy milyen magasra építenék a tornyot a *bullok*-ok, ha hagynák őket, azt eddig még nem lehetett megállapítani, mert ez az *oihá*-kat sohase érdekelte. Az *oihá*-k egyszerűen megvárják, míg az épület egy bizonyos magasságot elért és kényelmesen lakható — ilyenkor egy erős szesszel (illata, ahogy alkalmam volt tapasztalni, nagyon hasonlít bizonyos parfőmök illatához, amelyeket előkelő hölgyeink használnak) kifüstölik az egész helyiséget: — az épitő *bullok*-ok megdögölnek, kiseprik őket s az *oihá*-k elfoglalják a palotát. Az életben maradt *bullok*-ok rögtön új tornyot kezdenek épiteni s ez századok óta igy megy, úgyhogy ma már több ezer pompás és lakható palota áll az *oihá*-k rendelkezésére.

E tárgyra vonatkozó mohó kérdéseimre úrnőm közönyösen és vállvonogatva elmondta, hogy egy beteg és szerencsétlen *oiha* élt egyszer, akinek az volt a mániája, hogy tud a *bullok*-okkal beszélni és érti a nyelvüket. Ez a

szerencsétlen nő, akit társai a piszkos és korcs *bullok*-okkal való tisztátlan érintkezése miatt később elpusztítottak, azt állította, hogy a *bullok*-ok egyszer elmagyarázták neki, hogy mi a jelentősége számukra ezeknek a tornyoknak. E nyomorult férgek társadalmában az a rögeszme gyökerezett meg, hogy a sűrű és folyós közeg (szóval a tengerfenékre nehezedő vizek) fölött, amiben élnek, egy hígabb, világosabb, végtelenül nagyobb és szabadabb világ következik, ha valahogy el lehetne érni e közeg felszinét. Összeálltak hát, hogy tornyot építenek, ami odáig érjen — e torony felviszi őket a tenger felszinére s ott egyesülhetnek majd azokkal az isteni lényekkel, kik ama távoli szférák vidékét lakják. Csakhogy — mint láttuk — a tornyot sohase tudják befejezni, az *oihá*-k felében elfoglalják tőlük s ők kezdhetik mindig elölről. Eszembe jutott, amit a méhekről tudunk s nem kérdezősködtem tovább.

Egyébként kiderült, hogy, hasonló módon, a *bullok*-ok nemcsak lakást, de ruházatot, sőt — ahogy már említettem s még majd beszélnem is kell róla, bárhogy undorít és megaláz e fejtegetés — táplálékot is szolgáltatnak az *oihá*-knak. Az a végtelenül finom és lenge selyem-

szövet, amibe az *oihá*-k átlátszó testüket burkolják, a már teljesen érett, öreg *bullok*-ok egy sajátságos terméke, olyanféle, mint nálunk a selyemfonál. Az öreg, teljesen kifejlett *bullok* rendes körülmények között (ha előbb meg nem eszik, vagy ki nem füstölik) begubózik: e célra agyából, száján keresztül, egy igen vékony, hosszú, fekete fonalat bocsát ki, hogy a gubó tömör és áthatatlan legyen. A *bullok*-gubót az *oihá*-k — éppen úgy, ahogy mi a selyemgubóval tesszük — forró vízbe dobják, a *bullok*-báb megdöglik s a fonalat le lehet fejteni s szövetet csinálni belőle. Egy ilyen fonál egyszer kezembe került — hoztam is belőle magammal s a vegyelemzésnél meglepetésemre kiderült, hogy ugyanabból az anyagból való, amiből nálunk a *tinta* készül.

De aránylag kevés *bullok* éri el ezt az öreg kort, mikor agyveleje, az *oiha*-gazdaság legfontosabb nyersterméke, tinta-szerű anyaggá változik át. Rendesen előbb összefogdossák őket az *oihá*-k, — a *bullok*-agyvelő ugyanis egyik főtápláléka ez ország bennszülötteinek, főtápláléka és csemegéje s azonkívül még egy fontos szerepe is van, mint tápláléknak, amire — vonakodva bár — de rá fogok térni. Itt csak e táp-

lálék elkészítésének egy különös sajátságát említem meg. Arra még emlékszik az olvasó első lakomám leírásából, amit az *oihák*-kal együtt költöttem el, hogy milyen módon préselik ki ezt az agyvelőt a főtt *bullok*-fejből. Azt azonban csak később tudtam meg, hogy a *bullok*-velő, mint csemege, többféle minőségű. Őfelsége közölte velem, hogy nyers állapotban és hizlalatlanul a *bullok*-velő nem olyan jó minőségű. — de van a *bullok*-oknak egy bizonyos tápláléka, amivel ha megzabálják magukat, velőjük elsőrangúan finom és kellemes ízű csemegévé válik. Ez a táplálék nem a tengerfenéken terem: bizonyos alkalmakkor fölülről szokott lefelé szállingózni, réteges, soklevelű vékony lemezek alakjában, tele apró fekete pontokkal.

Mutatott egyet nekem ebből a növényből. Meglepetve kiáltottam fel: egy tudományos könyv volt, ha jól emlékszem, Nietzsche Zarathustrája, teljesen elázott, szétmállott állapotban. Úgy látszik, valamely elsüllyedt hajóról került ide, más könyvekkel egyetemben. Őfelsége elmondotta, hogy a sütésre és evésre szánt *bullok*-ot néhány hétig rendesen ezzel a növénnyel szokták hízlalni, hogy agyveleje kellemes ízű és könnyen emészthető legyen.

HETEDIK FEJEZET

A földi szerelem // A teremtés ura // Szépség és küzdelem // Nemek harca // A nő, mint élvezeti tárgy // Opula néhány észrevétele, szerző megbökkenése // A bullokok kiírtása // Néhány bullok-tipus tárgyilagos leírása és jellemzése

Egy másik beszélgetésünk alkalmával, melyben hivatkozott arra a kellemes és újszerű bódulatra, — az örömök bonyolult összetételének egy-egy újabb variációja nagyjelentőségű esemény az *oihá*-k életművészetében — melyet legutóbbi előadásom keltett benne, *Opula* arra kért, beszélnék hosszasabban azokról a lényekről, akik, az eddigiek alapján, úgy látszik, aránylag még a leginkább hasonlítanak „érzelmes lényekhez" (az „értelem" szót náluk az „érzelem" helyettesíti, mint legmagasabb életforma), vagyis hozzájuk és akiket én „nők"-nek neveztem: ennek a szónak ugyanis van rá hatása (az ő nyelvükön ez azt jelenti,

hogy érti a szóval jelölt fogalmat), aminthogy alkalmam volt erről meggyőződni.

Mint módszertanban járatos, képzett gondolkodó, tisztában voltam vele, hogy ezúttal nem a nők társadalmi helyzete érdekli, hanem maga a nő, földi, helyesebben, szárazföldi értelemben — a nő és az a viszony, ami a férfival összeköti: a szerelem. Ez utóbbi jelenséget, vagy állapotot nem kellett számára meghatároznom: tulajdonságait nagyon jól ismerte, hiszen, amint említettem, az *oihá*-k körülbelül mindannyian szerelmesek egymásba.

Őszinte voltam és nem hízelegni akartam úrnőmnek, mikor a jellemrajzot azzal vezettem be, hogy a női szépségnek ekkora fejlettségéről, helyesebben, a szépségnek ennyi lehetőségéről, amennyit Capilláriában tapasztaltam, nem is álmodtam volna soha forrón szeretett hazámban, mely pedig szép nőiről mindig nevezetes volt. Ezzel egyúttal önkéntelenül elismertem, hogy legfőbb jellemvonása és megkülönböztető jegye a szóbanforgó nemnek — legalább a teremtés urának szemében — nálunk is a szépség, illetve az a vonzerő, amit a férfira gyakorol. Itt a „szépség" fogalmi meghatározására akartam kitérni: Leibnitz, Kant és

Schopenhauer néhány errevonatkozó, örökérvényű tételét idézve. De *Opulá*-t ez egyáltalában nem érdekelte; közbevetett kérdései csak arra vonatkoztak: vajjon a „szépség" és a „nő" fogalma összeesik-e a mi gondolkodásunkban („vágyaink"-ban, ahogy az ő nyelvükön mondják). El kellett ismernem, hogy ez nagyrészt így van, ámbár . . . De az „érdeknélküli" és „érdekelt" megkülönböztetést már nem várta be — arra volt csak kiváncsi, (később tudtam meg, miért) milyen hatást kelt bennünk az, amit mi, *szárazföldi bullok*-ok, női szépségnek nevezünk.

Meghökkenve meredtem rá: ez alkalommal először használta úrnőm, a férfiakra alkalmazva, ezt a megszégyenítő kifejezést, elárulva, hogy felismerni vélte a hasonlóságot köztünk, földi férfiak, s amaz ocsmány férgek között. De *Opula* nem sokat törődött méltatlankodó ámulatommal: parancsoló modorban adta értésemre, hogy válaszolnom kell.

Elmondtam hát, hogy a női szépség valóban nagy hatással van reánk, bár ezt a hatást az emberi fajta vezető szellemei a fejlődés szempontjából egyáltalában nem becsülik sokra (legfeljebb az eugenetika kétesértékű tanokat hir-

dető apostolai). Elmondtam, hogy ennek megfelelően a testi szépség felé való törekvés egyik legfőbb erőfeszítése a női nemnek s a kiválasztódásnak egyik leghatalmasabb összetevője.

Felhasználtam az alkalmat, hogy a nő alacsonyrendűségét, mint elnyomatásának következményét, ezzel is bizonyítsam. A nőnek, nemesebb becsvágyak hiányában, egyetlen szegényes élettartalma abban merül ki, hogy mindenáron tessék a férfiaknak s szépségével indulatokat keltsen benne, melyeket annak pihenése óráiban a maga számára hasznosít. Leírtam azt a szánalmas, kicsinyes harcot, amit a nő folytat a férfi kegyeiért. Idéztem néhány kiváló szociológus és feminista szavait, kik a legnemesebb harag korbácsával ostorozzák az emberi társadalomnak egyik legnagyobb bűnét: hogy a nőt élvezeti tárgynak tekinti s ezzel lealacsonyítja s útját állja fejlődésének. Néhány merész vonással vázoltam a nagyvárosok életét — a vad hajszát és kergetőzést élvezetek és örömök eszközeinek birtokáért, melyeknek központjában a szép nő áll, mint a gazdagság és jólét fokmérője.

Beszéltem a tizennyolcadik század esztelen nőkultuszáról, melynek hagyománya még ma is

érezhető, sok félszeg szokásban. A szép nőt fényűzési cikknek, csecsebecsének tekinti a férfihiúság: természetes tehát, hogy a nő, alacsonyabb értelmével nem látva át emberi rendeltetésének helyes irányát, arra törekszik csak, hogy azokat a pillanatnyi előnyöket élvezze, amiket testi szépsége biztosít, anélkül, hogy az emberiség jövőjével törődnék. Önmagammal vitázva, bírálat tárgyává tettem azt az ellenvetést, hogy hiszen ez csak a társadalom legmagasabb, tehát a legszűkebb, köreiben van így, egy bizonyos rétegre jellemző tünet csupán s mint ilyen, nem jelenthet veszedelmet az egész társadalomra. A dolgozó nép milliói nem tekintik fényűzési cikknek a nőt, mint feleséget és anyát becsülik meg, munkára fogják, otthon és a gazdaságban, megadva néki a lehetőséget, hogy ember legyen, hű társa a férfinak az élet küzdelmeiben. Sajnos azonban, azt látjuk, hogy ez csak addig van így, amíg a nő *valóban* csak ember és nem nő, — mihelyt sajátlagosan női mivolta, durván testi szempontból, hangsúlyozottabban jut érvényre, esetenkint: rögtön megindul a kiválasztódás ama magasabb rétegek felé. A felsőbb réteg kiválogatja a maga számára az alsóbb réteg testi-

leg tökéletesebb példányait, — aki nagyvárosokban él, jól tudja, hogy a szépség arisztokráciája nem azonos a születés és rang arisztokráciájával: csak azokra a szédítő pályafutásokra kell gondolni, amiket házmesterleányok, repedtsarkú pesztonkák futottak be, akiket szakértő férfiszem emelt ki a homályból, hogy mint szíveketbehálózó démonok tündököljenek fel aztán drága szőrmék és selymek keretében.

E pontnál úrnőm ismét félbeszakított: a „sajnos" szó állította meg, úgy látszik, mint érzelmi színezete egy tisztán logikai meghatározásnak. Azt kérdezte tőlem, valóban sajnálatosnak tartom-e, hogy a szóbanforgó házmesterleány vagy pesztonka szép volt. Mert, ha így van, akkor én, úgynevezett „gondolkodó" *bullok*-társaimmal egyetemben, azt szeretném, hogy a nők ne minél szebbek, hanem minél csúnyábbak legyenek, — a békés együttműködést, az emberi fajta haladását, felfogásom szerint, nyilván ez biztosítja csak.

A kérdés annyira meglepett, hogy hirtelenében nem tudtam felelni. Csak percek mulva szedtem össze magam eléggé, hogy a „nemek harcá"-ról beszélni tudjak, — de úrnőm ismét, hevesebben, félbeszakított és azt állította, hogy

a „nemek harcá"-ra ezekután nem kíváncsi, mivel arról megvan a véleménye. Abból, amit elmondtam, nyilvánvaló, amit ő különben mindjárt sejtett, hogy mi, szárazföldi *bullok*-ok, egyszerűen irigyek vagyunk a mi nőinkre, mivel azok aránylag szebbek, tökéletesebbek és boldogabbak nálunk s ilyenformán uralkodnak fölöttünk, ami különben a dolgok természetes rendje. Nyugtalanságunk egyszerűen onnan származik, hogy felismertük ezt az alárendelt helyzetet, amiben élünk, de fájdalmunkban (ez a szó *oiha*-nyelven egyben „ostobaság"-ot is jelent) nem vesszük észre, hogy összecseréljük a tényeket.

Amit a nőről, mint „élvezeti" tárgyról, csecsebecséről és fényüzésről összefecsegtem, az úgy hangzik, mintha az árnyék a fény szülőanyjának nevezné magát. Ami a „repedtsarkú pesztonká"-t és „házmesterleány"-t illeti, nem érti, miért beszélek róla megvetéssel, mikor magam elismertem, hogy ugyanazt az eredményt: gazdagságot és jólétet, amit a férfi a legnagyobb erőfeszítéssel és munkával ér csak el, mint jogos birtokát veszi tulajdonába, egyszerűen azzal a ténnyel, hogy létezik — hogy tehát az ő puszta létezése lényegben ugyanaz, amit

a férfinél „érdem"-nek, „erő"-nek nevezek. A nőnek — valódi, tehát tökéletes, vagyis szép nőt ért ezzel — az a tény, hogy él, egyben érdeme és joga az élethez — természetes, hogy abból él, amiért él: az élvezetből és örömből. Mert hiszen magam se hiszem komolyan, ha a nőről, mint tárgyról beszélek; — anélkül, hogy ezt külön megkérdezte volna, egészen bizonyos benne, hogy a földi férfi, amikor általam „szerelmi szolgálat"-nak nevezett örömök kedvéért nőt választ magának, selymekbe és bársonyokba öltözteti, előnyben részesíti azt a nőt, aki a szerelmet maga is fokozottan élvezi — enélkül a férfi öröme tökéletlen, sőt lehetetlen is bizonyos tekintetben.

De hogy lehet „élvezeti tárgy" valami, ami maga is élvez? Ilyet csak beteg vagy bárgyu értelem állíthat. Selymekről és bársonyról és aranyról beszéltem, amivel mi elárasztjuk nőinket „cserébe" szerelmükért, — de hogy nevezhetek „cseré"-nek olyan üzletet, ahol az egyik fél semmi olyat nem ad, amivel megfosztaná magát? Ebben az üzletben *csak* a nő kap a férfitól — külső örömöket és élvezeteket, csak azért, hogy hajlandó belső örömöket és élvezeteket átélni és elfogadni — ugyan mit ád ő

a férfinak egyebet, mint azt a jogot, hogy — adhat? —: azt a különös jogot, amit a férfi örömnek és élvezetnek hisz, míg kimerülés és halálos fáradtság meg nem győzi róla, hogy kötelességet teljesített és nem jogot gyakorolt: kényszernek engedelmeskedett és nem vágyat elégített ki. Nos tehát: aki vesz, anélkül, hogy adna, — az nem „élvezeti tárgy", nem „birtok" és nem „csecsebecse", — hanem egyszerűen hódító, erősebb fél, magasabbrendű lény. Ez nem szerződés, vagy megállapodás, kölcsönös alapon: ez egyszerűen győzelem, egy tökéletesebb fajta győzelme a kevésbé tökéletesen.

A *bullok* kimondhatatlan butaságát mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy fel akarja szabadítani a nőt, ahelyett, hogy önmagát szabadítaná fel: versenyre kelne a nővel, vagy legalább utánozná, hogy fegyvereit ellesse, visszamaradottságában igyekeznék elérni azt a fejlettséget, amit önkéntelen áldozatával ő tett lehetővé.

És *Opula*, felhasználva az időt, míg összeszedem magam, hogy érveket gyüjtsek ellene, rátért arra, amitől legjobban féltem: hasonlóságot keresni köztünk, földi férfiak és ama szörnyetegek között, akiket Capillária *bullok*-oknak

nevez. Csak a kötelességérzet, hogy semmit sem szabad elhallgatnom abból, amit kalandos utazásaim során láttam és tapasztaltam, ad erőt, hogy kövessem őt ezen az úton, melyre a büszke férfiönérzet nem léphet pirulás nélkül. Sajnos, kénytelen voltam meggyőződni róla, hogy ami adatot e kérdéssel kapcsolatban elmondott a *bullok*-okról, megfelelt a valóságnak: nem hallgathatom hát el, mint a kedély hiú csapongását, vagy terméketlen játékát a képzeletnek.

Arról a módról beszélt *Opula*, ahogy ők birtokukba szokták venni ama kastélyokat és palotákat, amiket a *bullok*-ok építenek oly célból, hogy elérjék a tenger felszínét. Mikor a torony egy bizonyos magasságot elért, s az *oihá*-k számára alkalmatos lakásnak igérkezik, néhány *oiha* váratlanul behatol az épület belsejébe s azonnal árasztani kezdi azt a könnyű folyadékot, amiről az előző fejezetben már megemlékeztem s ami nagyon hasonlít bizonyos Európában használatos női illatszerekhez. Különös dolog, hogy a *bullok*-ok, évezredes tapasztalat ellenére sohasem veszik észre, miről van szó és nem is gondolnak védekezésre. Az *oihá*-k megjelenésére nagy riadalom és nyüzsgés támad a serényen dolgozó állatok sorai-

ban: fejüket kapkodják, otromba végtagjaikat rezegtetik és sajátságos cincogó hangokat hallatnak.

A bódítószer, amivel kifüstölik őket, úgy látszik, eleinte fokozott izgalmat vált ki — és ők, nyilván tudják, honnan származik ez az izgalom, anélkül, hogy az eredményt előre látnák. Elhagyva az épülő párkányokat, keringeni kezdenek az *oihá*-k körül, egyre gyorsabb iramban, miközben a legfurcsább fintorokat vágják. Azután rendszerint egymásnak esnek, cibálják és tépik egymást, — ez a verekedés különösen akkor fajul el, ha — amint az néha megtörténik — az egyik *bullok*, akár véletlenül, akár szándékosan, nekiverődik valamelyik *oihá*-nak (ezeket *struborg*-oknak, vagy *strindberg*-eknek hívják). Ilyenkor valóságos *bullok*-gyűrű képződik a látszólag megtámadott *oiha* körül — a *bullok*-ok védelmi sáncot alkotnak, rettenetes hangzavar támad és a kavarodásban gyakran meg is ölik egymást. A leghevesebbek, az úgynevezett *gáláns*-ok, hevesen pofozzák és tépik a *strindberg*-eket: *Opula* állítása szerint az *oihá*-k halálra kacagják magukat ezen a furcsa látványon, hogy *ezek* akarják *őket* megvédeni, amikor éppen arról van szó, hogy védekezniök kellene.

Elvétve akad a *bullok*-ok közül néhány, akik, homályosan felismerve a veszélyt, ha nem is önmagukat, legalább a keserves fáradsággal felépített tornyot igyekeznek védeni, emlékezve rá, miért kezdték el építeni: ezek, akiket az *oihá*-k *gont*-oknak, vagy *kant*-oknak neveznek és kellemetlen izük miatt szorgalmasan irtanak, az épülő torony szélső párkányain helyezkednek el, úgy látszik, arra vigyázva, nehogy az *oihá*-k tető alá hozzák és lakóháznak alakítsák át azt, amihez ők újra meg újra oly célból fogtak hozzá, hogy létrát és hágcsót alkosson magasabb, hígabb régiók felé. Leszedésükkel és kipiszkálásukkal az *oihá*-knak nem kell bajlódniok: ezt elvégzik más *bullok*-ok, az úgynevezett *koétá*-k vagy *poétá*-k, ezek között különösen a *góté*-k vagy a tarajos *gőté*-k, a *vulde*-k, *wilde*-k és *danunció*-k, akik, csodálatosképpen, szintén undorodnak rosszagu *bullok*-társaiktól.

Mert, bármily furcsán hangzik, e förtelmes lények, kiknek törpe teste eltorzult a céltalan és ostoba fejlődési düh következtében, amivel uszonyokat és szárnyakat és csápokat és kerekeket és tüdőt és kopoltyut tenyésztettek ki magukon, átabotába, oly módon, hogy

ezer tökéletlen szerv zavarja szabad mozgásukat, ahelyett, hogy megmaradtak volna amaz egyetlen, egyszerű szervnek, ami, legalább az *oihá*-k számára, tökéletesen megfelel a célnak — mondom, e boldogtalan férgek lelkében nem ismeretlen a hiúság érzése, *oiha*-i értelemben. Vannak közöttük nagyszámmal, akik befurakodnak az *oihá*-k közé, illegetik magukat és eltanulják az *oihá*-k szokásait, mozdulatait, abban a reményben, hogy tetszeni fognak — és megfigyelték, hogy amikor ebéd előtt, fazékba teszik az evésre szánt és hizlalt *bullok*-okat, nemhogy rugkapálnának, de gyakran inkább versenyre kelnek, hogy melyik ugorjon először a forró vízbe, abban az ábrándképben ringatva magukat, hogy nem az étvágy, hanem valami tetszés, vagy megkülönböztetés válogatja ki őket az *oihá*-k személyében.

NYOLCADIK FEJEZET

Szerző a házasságról általában és különösen // A »nő« irodalomban és művészetben // Szerző megtudja, mily viszonyban állanak egymással oihák és bullokok // Szerző nehány eredeti felfedezése e kérdésben...

Ezekben a napokban volt, ha jól emlékszem, (útleirásomban, ami az időbeli sorrendet illeti, emlékezetemre vagyok utalva, tekintve, hogy odalent, a tenger fenekén nem volt módomban jegyzeteket készíteni megfelelő irószerszámok hiányában), hogy *Opula* először érdeklődött a szárazföldi értelemben vett „házasság" szónak és fogalomnak jelentősége iránt. Előadásomban ugyanis gyakran fordult elő ez a szó s egy alkalommal annyi fájdalommal ejtettem ki (nem tudom elégszer emlékeztetni az olvasót, hogy az *oiha*-nyelv csupa indulatszóból áll), hogy felkeltettem vele úrnőm figyelmét és szánalmát.

Rövid habozás után rájöttem, hogy legjobb,

ha példával magyarázok: és erre a példára a magam személye kinálkozik alkalmasan. Környezetemben, mikor még otthon éltem, mindenki elismerte, hogy a kor hangulatának és szellemének megfelelő értelemben mintaszerű házasságban élek — ez a házasság egy boldog és szerencsés szerelemnek volt betetőzése, irígylésreméltó férj hírében állottam, ifjú és szép feleség birtokában, kinek kezéért annak idején gazdag és tekintélyes férfiak versengtek.

Elmondtam hát, hogy lelkes és tehetséges fiatalember voltam: lángoló hittel eltelve, minden szépre és jóra hivatott lélek. A jövő, mint valami csodálatos lehetőség lebegett előttem, úgy éreztem, hegyeket tudnék elmozdítani, hogy helyükben ismeretlen forrásokra bukkanjak, melyekből boldogság és megismerés fakad, az egész emberi nem sorsát eldöntő, jelentőségét megszázszorozó csodálatos erő. Nem tudtam még, hogy mi vár reám, de a szépnek, jónak és igaznak szentháromsága biztatott, hogy elérem azt a világosságot, az életnek teljét, legmagasabb fokát, ahonnan isten gyanánt tekinthetek körül: alkotó és teremtő isten leszek, nem játékszere, hanem irányítója sors-

nak és természetnek. Ebben az időben ismerkedtem meg későbbi feleségemmel, aki aztán szertecsapongó képzeletemnek és vágyaimnak irányt, tartalmat adott. Ő még igen fiatal volt akkor, én pedig szegény, vagyontalan fiú. Elhatároztam, hogy magamévá teszem s ő, megsejtvén szándékomat, szépségének minden teremtő erejét és hatalmát önzetlenül arra fordította, hogy az én erőmet, kitartásomat serkentse, ösztönző álomképem legyen, aki a csüggedés óráiban fölemel és cselekvésre buzdít. Szakítva a gyermekes vágyakkal és álmodozással, beiratkoztam az egyetemre és csakhamar megszereztem a seborvosi oklevelet. Soha nem felejtem el azt a boldog pillanatot, mikor, kipirult arccal és lelkendezve, megmutattam neki az okiratot: öt évi megfeszített munka és nélkülözés eredményét. Egy édes csók, biztató tekintet volt a jutalmam — soha ilyen elégedett nem voltam életemben. Csakhamar állást kaptam: társultam egyik kartársammal, seborvosi intézetet alapítottunk s én egy bizonyos, megfelelő összeg birtokába jutottam, ami lehetővé tette számomra a nősülést.

A mátkaság boldog heteit próbáltam ezek-

után elmagyarázni *Opulá*-nak, a legváltozatosabb felkiáltásokkal — készülődést a családi fészek berendezésére, együttes tervezgetést, bensőséges csacsogásokat, hogy milyen legyen a hálószoba, a nagy álló tükör, a fésülködő köpeny, a kölni-vizes kristályüveg stb. Esküvőnkön nőm mindenkit elkápráztatott szépségével: mindenki gratulált nekem a kincshez, amihez hozzájutottam s én boldogan fogadtam meg, hogy meg fogom becsülni.

Ezután a házaséletnek egy napját festettem le úrnőmnek. A keltőóra ütő szavára halkan felkelek, hogy szendergő nőmet ne zavarjam: lábujjhegyen lopózom ki dolgozószobámba, ahol inasom vár, hogy feladja cipőimet. Megreggelizem s a klinikára sietek — délelőttöm szorgos munkában telik el, csak a déli órákban van annyi időm, hogy társadalmi kötelezettségeimnek eleget tegyek — meglátogassak néhány politikai egyesületet, melynek tagja vagyok. Hazamenet betérek a boltokba s nőm részére megvásárolom azokat a cikkeket, melyeknek listáját előző este írta össze számomra — a magam számára inasom szokott vásárolni. Közben nőm felkelt, felöltözött, gyermekeimmel foglalkozott és kikocsikázott a sétányra,

hogy társadalmi állásunknak, — mely megköveteli, hogy a nő megmutassa magát és öltözékeit, férje anyagi helyzetének és előkelő szinvonalának hangsúlyozására, — eleget tegyen. Egyszerre érkezünk haza, inasom és én: inasom rólam segíti le a kabátot, én pedig nőmről, aki e percben tért meg, kipirulva s hálásan nyujtja csókra a kezét örömében, hogy mindenkinek tetszett. Ebédhez átöltözik — én közben bort töltök a poharakba s mikor belép, felállok, hogy a széket alájatoljam, míg inasom ugyanezt teszi nékem az én székemmel. Egy-két vendég mindig van az asztalnál, akik tanulnak tőlem jó modort és irígyelnek, hogy ilyen szép és előkelő nőt szolgálhatok ki.

Ebéd után nőm kissé lepihen, én pedig levelezésemet intézem el. Orvosi rendelésem következik, majd, ennek végeztével, elnézek kicsit a körbe, ahol fontos pártpolitikai kérdésekkel foglalkozunk: mindig van valami, ami ezeket a kérdéseket aktuálissá teszi — gazdasági, kereskedelmi ellentétek más országokkal, amik esetleges összetűzésekre adhatnak alkalmat, ha hazánk és hozzám hasonló polgártársaink érdekeit másképpen megvédeni nem tudjuk. Nőm közben barátnőit látogatja, szabónőjét

keresi fel: fáradhatatlan abban a törekvésben, mely a nő legszentebb kötelességét: hogy mindig szép és kivánatos, a férfi tevékenységének buzdítója és jutalma legyen, alkotja. Este, mikor magunkra maradunk, élvezhetem aztán az említett jutalmat, aminek édességét nem sokat kellett magyaráznom *Opulá*-nak — egy rövid, boldog felkiáltás elég volt.

Elmondtam még úrnőmnek azt is, hogy boldogságom természetesen nem volt mindig zavartalan. Nőm gyakran volt rosszkedvű és lehangolt. Voltak vakmerő férfiak, akik, irígyelve boldogságomat, igyekeztek őt elhódítani tőlem. Céljukat hízelgéssel, nagy szerelem és egyéb javak kecsegtető igérgetésével igyekeztek elérni. Nőm gyakran volt kisértésben és én rettenetesen szenvedtem. De a végén én győztem mindig s a kisértőknek el kellett ismerni, hogy abban a harcban, amit egy Darwin, egy Weininger, egy Molnár Ferenc, egy Ady Endre írtak meg és hirdettek a legnagyobb és legborzasztóbb harcnak, én vagyok az erősebb. Egy-két párbajom is akadt, melyekben többnyire én sebesítettem meg ellenfeleimet — mint seborvos, mondhatom, elég súlyos sebek voltak, egyik pláne halálos kimenetelű.

Beszéltem arról, hogy ezekben a nehéz időkben sokat foglalkoztam azzal a nagy kérdéssel, mely korunkat is leginkább foglalkoztatja: a nő problémájával. Sokat olvastam és gyakran jártam szinházba, mint az emberi lélek legizgatóbb és mindig időszerű politikájának fórumára. Szépirodalomban járatos ember lévén, bő kivonatokban vázoltam századunk és a mult század legnagyobb költői alkotásait s ezeknek a tanulságait: lángelméjű férfiak műveit, melyekből tökéletesen megismerhetővé válik az a rejtély, amit nőnek nevezünk. Beszéltem azokról a nagyokról, akik a férfierkölcs, a magasabb bölcselet éles szemüvegén át rajzolták meg a nőt s azokról, akik a testi szerelem durva és egyszerű tényeit akarván csak látni, úgyszólván szabad szemmel, tehát tökéletlenebb műszerrel figyelték és ábrázolták őt.

E rendszerben egy kalap alá került Zola és Marquis de Sade, naturalizmus és pornográfia (ez utóbbiról hosszabban beszéltem, részletekre térve ki, amiket itt, illemből, nem ismételhetek) — és külön, előkelő közösségbe kerültek a női lélek titkának hivatott boncolói — egy Flaubert, egy Stendhal, egy Bataille. Röviden előadtam a tartalmát egész sereg modern drá-

mának: elvonultattam Ibsent, Strindberget, Maeterlincket, Gerhart Hauptmannt, Shawt, Bernsteint. A házasságtörési drámáról külön beszéltem, arról a módról, ahogy hol tréfásan (háromszög!) hol tragikusan írták meg a nő ingatag jellemének szörnyű következményeit a férfi sorsában.

Opula itt váratlanul közbeszólt és azt a csodálatos kérdést tette fel, hogy Strindberg milyen fehérnemüt és felsőruhát hordott — és milyent hordott Duse a „Kaméliás hölgy" cimű darab főpróbáján. Arra kért, írjam ezt le részletesebben, mert a többi fejtegetést két szóból is megértette volna, ehhez azonban tüzetesebb adatokra van szüksége. Kissé meglepődve engedelmeskedtem: elmondtam, hogy Strindberg toalettjével röviden végezhetek — Európa férfiai nagy vonásokban, úgyszólván, egyenruhát hordanak, egyszerű szabású burkot, melynek hivatása elrejteni a férfi meztelenségét, meg a test vonalait, minél gazdaságosabb módon: e célra öt cső szolgál: egyikbe a derekunkat, kettőbe a karunkat és kettőbe a lábunkat dugjuk bele. Ezeket a szürke, vagy fekete szövetből (soha másszinüből) készült csöveket két darabbá varrják össze, kabáttá és nadrággá, oly módon, hogy a meztelen test két természetes választóvonala, de-

rék és térd, ne érvényesülhessen. Ezt az öltözéket hordja Európában minden férfi, tehát az említett Strindberg is ezt hordta, amig élt, bár nem értem, mennyiben tartozik ez a tárgyhoz. Nehezebb feladat a második kérdésre felelni — dámáink a legváltozatosabb és leggazdagabb ruhákban járnak ugyanis: ez öltözékeknek célja, éppen úgy, mint az állatvilágban, kettős: csekély részben szolgálják az időjárás elleni védelmet, főfeladatuk a nőknek sajátos, női értelemben való érvényesülése, a férficsábítás, a férfi vágyainak ingerlése, oly módon, hogy a nő illatos és letépni való virágnak, vagy még inkább kivánatos gyümölcsnek hatását keltse s fokozza értékét a férfi szemében.

Opula megjegyezte, hogy szeretné, ha kevesebb hasonlattal élnék — ezeknek célját nem tudta felismerni s azt állította, hogy a hasonlatokkal éppen úgy vannak szárazföldi *bullok*-jaink, mint azok az elaljasodott (elcsúfított) *oihá*-k, akik közöttünk élnek s akiket én „nők"-nek szoktam nevezni, a ruhákkal, melyekkel testük tökéletlenségét akarják tökéletessé tenni. Ha nem tudjuk elég szenvedéllyel és örömmel szeretni, vagy megszerettetni azt, amiről beszélünk, mindjárt hasonlatot ráncigálunk elő a hiány pótlá-

sára, mint a kereskedő, aki azt mondja a vajról, hogy „olyan, mint a mandula", vagy a manduláról, hogy „olyan, mint a vaj", mert nem bízik benne, hogy az árú önmagáért beszél, saját tulajdonságaival is hatni tud. Ha a mi elkorcsosodott *oihá*-inknak ruhákra van szükségük ahhoz, hogy virágnak, vagy gyümölcsnek kívánjuk meg őket, ez csak azért van nyilván, mert ruha nélkül nem eléggé virágok és nem eléggé gyümölcsök. Különben ezt nem is tartja lényegesnek, mert előadásom alapján most már körülbelül tisztában van azzal, amit meg akart tudni. Csak azt nem érti még, hogy van az, hogy amikor megtaláltak engem, olyanféle ruhában voltam, mint amilyennek a *bullok*-ok ruháit írtam le.

Most végre megértettem, hogy *Opula* engem nem tart *bullok*-nak, azaz férfinek, hanem az elkorcsosodott *oihá*-k neméhez számít, — magához hasonlónak, nőnek vél, tekintettel testi megjelenésemre, mely az ő szempontjából valóban inkább hasonlított „érzelmes lény"-hez, azaz nőhöz, mint ama szörnyetegekhez, akik Capillériában a felséges férfit képviselik. Egyelőre óvakodtam őt tévedéséről felvilágosítani, — őszintén szólva, ebben az országban ez a téve-

dés inkább hízelgő volt reám nézve — de észszerűbbnek is látszott, ha nem világosítom fel a valóságról; mert hiszen, sajnos, nem volt okom remélni, hogy akkor is szóba állana velem és méltatna érdeklődésére, ha megtudná, hogy *lényegben* közelebb állok ama férgekhez, akik csak megvetést és undort keltettek benne.

Ennek a balhitnek köszönhettem bizalmát, nem volt jogom, de bátorságom se volt visszautasítani ezt a bizalmat. Bár elkorcsosultnak, mégis csak *oihá*-nak tartott, számított rá, hogy meg fogom érteni őt s hogy végeredményben megegyezünk, ha *bullok*-okról van szó. Ruházatomra vonatkozóan tehát kitérő választ adtam, céloztam holmi kalózokra, akik megtámadták hajónkat, mielőtt az elsülyedt, s engem kényszerítettek rá, hogy átöltözzem! Ebből megtudta *Opula*, hogy a mi *bullok*-jaink testileg körülbelül akkorák és olyan fejlettek is, mint mi *oihá*-k vagyunk, — ami ugyan eléggé különös, de „semmiképpen sem jelenti azt, ahogy vallomásaimból is látja, mintha lelki, értelmi és érzelmi szempontból említésre érdemes különbség volna köztük és a capillária beli *bullok*-ok között". Ezt magam is elismertem, úgymond, mindazzal, amit kérdéseire adott válasz formájában elbeszéltem.

Álmélkodásom nem ismert határt e váratlan kijelentésre: hiszen éppen az ellenkezőjéről akartam őt meggyőzni mindannak, amit, íme, levont előadásomból. Kértem, mondaná el, miben látja ezt a hasonlóságot, amihez képest a különbségek „említésre érdemesnek" se mondhatók.

Opula válaszából végre megtudtam, ami eddig csak homályos, kialakulatlan sejtelem formájában élt bennem, mint kis gyermekben a származás titka; megtudtam, hogy természetrajzi és élettani szempontból milyen szerepet játszanak Capilláriában a *bullok*-ok a fajfenntartás nagy munkájában. Röviden, néhány szóban közlök erről annyit, amennyit a tudományos tárgyilagosság és útleíró lelkiismeretem okvetetlenül megkövetel: távol áll tőlem, hogy illetlen részletekkel háborítsam fel a szemérmes olvasót.

Nos tehát: az *oihá*-k, éppen úgy, mint a mi asszonyaink, eleveneket szülnek, mégpedig önmagukhoz hasonló *oihá*-kat. A megtermékenyülés kérdéséhez Capilláriában nagyon keveset értenek, legtöbben nem is tudnak róla, hogy a magzat fogamzásához egyéb is kell, mint egészséges szervek és jó táplálkozás. Néhány tudós *oiha*, a mi „elkorcsosult" fajtánkhoz hasonló, mégis kimutatta — és ezt hosszas kereszt-

kérdésekre sikerült csak megtudnom, — hogy azok az *oihá*-k, akiknek étrendjéből hiányzik a csemege, amit ittlétem első napján szolgáltak fel: a frissen sajtolt, eleven *bullok-velő*, nem szülnek addig, míg újra kedvet nem kapnak erre a csemegére. Úgy látszik hát, a *bullok*-velőben van valami anyag, ami nélkül nincs szaporodás: de erre nézve megoszolnak a vélemények. Ami a *bullok*-okat illeti, azok, minden jel szerint, a tengerfenék salakjából kelnek életre, — hogy egymás között szaporodnának, mint a tengerfenék más férgei és csúszó-mászói, erre nézve nincsen semmi bizonyíték — azt sem sikerült eddig kimutatni, hogy eleveneket szülnek-e, avagy petéket raknak, mint a hüllők. Annyi bizonyos, hogy a végtelen tengerfenéknek azokon a vidékein élnek csak, ahol *oihá*-k is vannak: vadon nem fordulnak elő, de az *oihá*-k társaságában mindig és mindenütt, igen nagy számban, mint afféle élősdiek — tenyésztésükről nem is kell gondoskodni, elég nagy számban tenyésznek önmaguktól is, arra a célra, amit, mint háziférgek, az *oihá*-k életfeltételeinek létrehozásában szolgálnak.

Ennyi volt az, amit *Opulá*-tól a *bullok*-ok természetrajzára vonatkozóan megtudtam. És

ez nem volna sok, semmiképpen sem kielégítő, ha nem volna módomban hozzáfűzni néhány megállapítást, mint szerény kutatásaim eredményét, — oly kutatásokét, melyeket önállóan, az *oihá*-k utasítása nélkül, végeztem Capilláriában. E megállapítások, vagy inkább felfedezések, a mi tudományos gondolkodásunkban igen nagyjelentőségű eredménynek tekinthetők: Capilláriában oly érdektelen természetűeknek bizonyúltak, hogy mikor *Opulá*-val közöltem őket, abban a reményben, hogy mint egy capilláriabeli Darwint, vagy Newtont fog ünnepelni, aki felfedezte a *bullok*-okkal való rokonság elvét: vállat vont, azt mondotta, hogy lehetséges, amit mondok, de egy csöppet sem élvezetes, vagy mulatságos.

Felfedezésem útját és módját nem írom meg, unalmas volna; végső eredménye röviden ennyi:

A *bullok*-ok, akiket Capilláriában hasznos férgeknek tartanak, mint nálunk a selyemhernyót, s legfeljebb annyit ismernek el róluk, hogy az *oihá*-k szaporodását stimuláns gyanánt elősegítik, — a valóságban még ma is, mint az *oiha*-mitológia már említett legendája tartja, az *oihá*-k testéből származnak: csak a születés sajátságos, elkorcsosult módja rejtette el ezt a tényt az

oihá-k szeme előtt. Minden *oiha* születésekor száz-kétszáz *bullok* is napvilágra kerül — mégpedig a *placéntában*, azaz méhlepényben. Igen apró, szabadszemmel alig látható férgecskék ezek az ujszülött kis *bullok*-ok, érthető, hogy az *oihá*-k, akik nem kedvelik az undorító anyagokban való vájkálást, mint a mi természettudósaink, eddig nem vették észre őket. A méhlepényben nyüzsögnek és szülés idején az *oihá*-k ürülékében is van ilyen apró *bullok*-magzat: ha aztán, a méhlepényt és ürüléket elsodorja az áramló víz, az algák és korallok ágai közt megkapaszkodnak a kis *bullok*-ok, vagy elkeverednek a fenék iszapjába: ott indulnak fejlődésnek. Innen a hit, hogy a tengerfenék salakja öklendezi ki őket magából.

Végeredményben hát, a mi természettudományi gondolkodásunk szerint, azt lehetne mondani, hogy az *oihá*-k és *bullok*-ok ugyanolyan viszonyban állanak egymással, mint nálunk a férfiak és a nők. De Capilláriában, ahol a *„két nem"* ismeretlen fogalom, ahol az *ember*, *a felsőbbrendü lény*, *a teremtés koronája* fogalmak kizárólag az *oihá*-kra vonatkoznak, azt állítani, hogy egy *oiha* és egy *bullok* ugy viszonylanak egymáshoz, mint egy egésznek

két fele, mint a legfelsőbb életlehetőség két egyenrangú tényezője: éppoly nevetséges és ostoba állítás volna, mintha nálunk, a szárazföldön, azt próbálná kimutatni holmi hóbortos tudós, hogy az emberi méltóságot nem az értelem és belátás, a lélek székhelye, az emberi agy képviseli, hanem például a máj, vagy a vese, vagy a lép, vagy a nemi szerv, vagy egy erjesztőgomba, ami táplálkozásunkat elősegíti.

KILENCEDIK FEJEZET

Látogatás a bullok-telepen // Bullok-művészek // Tér és idő // Úrnőm néhány sajátos nézete az emberi fajtáról // Test és lélek // A hatodik és hetedik érzék

A következő napok egyikén aztán *Opula* olyan magyarázatát adta az egész bonyolult kérdésnek, ami, amellett, hogy világosan meg lehetett érteni, annyira ellentétben állott minden hitemmel és tudásommal, hogy hosszú időbe tellett, míg magamhoz tértem, legalább annyira, amennyi ahhoz kell, hogy az ember gondolatait rendbeszedje.

Úrnőm készülő *bullok*-telepeket látogatott éppen és megengedte, hogy elkísérjem. A villódzó, zöld fényben egész sora lengett bizonytalanul az épülő Bábel-tornyoknak — új külvárosa capilláriai székhelyének, makacsul, fáradhatatlanul dolgozó *bullok*-tömegek műve: külön-

külön mindegyik egetverő létrának készül, megannyi kísérlete egyetlen gondolatnak, hogy elérjék egyszer ama tenger felszínét, melynek fenekén e boldogtalan férgek dolgoznak, harcolnak és pusztulnak, meg újra megfeledkezve róla, hogy céljukat soha el nem érhetik. Bementünk az egyik torony belsejébe is: úrnőm szakértelemmel nézegetett körül és kijelentette, hogy ez az épület, az *oihá*-k szempontjából nézve, néhány nap mulva elkészül. Három fal már elég magas; ha a negyedik is eléri őket, értesíteni fogja barátnőit, hogy jöhetnek a füstölőkkel.

Megható volt látni a kis *bullok*-ok nyüzsgését, sürgés-forgását, erőlködését. *Opula* megjelenésére sem hagyták abba a munkát: néhányan váltak csak le a párkányokról, odajöttek, körüluszkálták, apró szemeiket kimeresztve. „Megfigyelnek!" mondta *Opula* mosolyogva, aztán, szavait magyarázva, hozzátette, hogy e kis lények között vannak művészi ösztönüek, akik a készülő torony falát rajzokkal ékesítik: ezek a rajzok mindig, kivétel nélkül, *oihá*-kat ábrázolnak, különös helyzetekben, ami arra enged következtetni, hogy e kis szörnyetegekben él valami derengő sejtelem a szépségről és bol-

dogságról, az élet valódi céljáról. Ezeket a kis művészeket a dolgozó *bullok*-ok lenézik és csúfolják — *Opula* hangutánzó szavakkal utánozva őket, értésemre adta, hogy „vallásos"-aknak, „hivők"-nek hívják őket *bullok*-társaik: az *oihá*-t ábrázoló képet pedig „bálvány"-nak, „isten"-nek. Maguk a művészek „végzet" és „sors" hanggal jelzik az ábra jelentését.

Ebből megértettem azt, amit *Opula* természetesnek talált, nekem azonban eddig érthetetlen volt: hogy miért nem ismeri fel a *bullok* munkája egyetlen ellenségét és kisajátítóját, az *oihá*-t s miért nem harcol ellene, ahelyett, hogy egymást marcangolja. A *bullok* felsőbb lénynek, metafizikai erőnek tartja az *oihá-t*, elvont fogalomnak, ami magában foglalja az életet, — ellene küzdeni tehát, az ő furcsa értelme szerint, annyi volna, mint önmaga és az élet ellen szállni harcba. A naiv művész, közöttük is, mint emberek között, istennek nevezi ezt az erőt: lerajzolja őt, áldozatot mutat be neki művével, hogy kiengesztelje és meghallgatásra bírja.

Megnéztem egy ilyen bálványképet: — *bullok*-ok térdeltek előtte, akik *Opula* megjelenésekor szétrebbentek, a képre mutogattak és lökdösték egymást. Csak körülírással tudnám

elmondani, mi volt a tárgya ennek a két *oihá*-t ábrázoló képnek: annyit mondhatok róla, hogyha másolatát közölni akarnám jelen mű szövegében, semmiféle ország cenzurája nem engedné meg ezt a közlést. Röviden szólva, a kép közönséges trágárságot ábrázolt, fajtalan műveletet: (a két *oihá*-n kivül néhány *bullok* is szerepelt rajta) olyant, amilyenekkel nálunk kéjencek szokták mulattatni kis hölgyeiket, rejtett zsebekből húzva elő, döntő pillanatokban, remélve, hogy felgyújtják vele hölgyük képzeletét.

Megvetéssel és undorral fordultam el és kértem *Opulá*-t is, hogy vesse tekintetét inkább a verejtékező és dolgozó *bullok*-tömegekre. Felhasználtam az alkalmat, hogy jelképezzem velük azt, ami iránt eddig hiába igyekeztem tiszteletet kelteni benne, amit férfimunkának, férfiértelemnek, férfiakaratnak neveztem. Ime, mondottam emelt hangon: van valami, ami boldogságnál, örömnél többet jelent, amiért fel lehet áldozni az életet — valami szent, ismeretlen célú hivatás: a kötelesség. Kant úgy mondja: fejem fölött a csillagos ég és bennem *a kategorikus imperativus*. Ezek a kicsi lények tornyot emelnek, hogy elérjék — ti mindannyiszor tönkreteszitek munkájuk eredményét, de

mit tesz az? ők belefognak újra, hittel és bizalommal. S ez a reménytelen verekedés nem szebb, nem magasztosabb, mint elpuhulva kéjelegni az élet örömeiben — az életnek ez a tagadása egy szebb, magasabb élet kedvéért nem méltóbb-e a lélekhez, mint beletörődni a végtelen jelenbe, nem kívánva a nagyszerű jövőt?

Úrnőm csodálkozva nézett rám és megjegyezte, hogy térről és időről olyan kiáltásaim vannak, amiket rendkívül unalmasaknak talál: arra kér, hagyjam abba. Magas és mély, mult és jövő — ezek ostobaságok, hiszen egyiket se éljük át (élvezzük, ahogy ő kifejezte) — mivel az *oiha* nincs mélyen és magasan, hanem ott van, ahol van, vagyis saját lelkében, a világ közepén, örökké jelen és mindig boldogan. Ami a *bullok*-ok magasság-vágyát illeti, azt se tartja egy cseppet se mulatságosnak és változatosnak. Mert hiszen mit érhetnének el, legjobb esetben, feltéve, hogy valamelyik tornyot egyszer sikerülne befejezni? Feljutnának a tenger felszínére — kijutnának a szárazföldre, abba az országba, amiről én beszéltem neki, s ahonnan, állítólag, származom. De hol van ebben az országban az a magasabb, boldogabb életforma a számukra? Odafönt valamivel na-

gyobbak a *bullok*-ok, de lényegben, mindabból, amit előadtam, azt látja, hogy ugyanolyan ostobák (boldogtalanok), ha nem ostobábbak, mint idelent. Valamivel elbizakodottabbak talán, ennyi az egész és az, hogy helyzetüket, ha lehet, még kevésbé ismerik fel és vallják be önmaguknak.

Amit a házasságról elmondtam, lényegben nem más, mint Capilláriában a *bullok*-tenyésztés. Hogy a mi *bullok*-jaink csövekbe bujnak, az nagyon természetes — a mi *oihá*-ink akarják ezt így, nem tűrvén el, hogy fizikai mivoltuk fitogtatásával ők is vágyakat keltsenek s ezen az alapon ingyen tartassák el magukat. Egyébként bebizonyíthatja, saját vallomásomból, hogy a mi szegény *bullok*-jaink is, lelkük mélyén, istenségnek tekintik az *oihá*-kat és fölényeskedésük tagadása csak annak az öntudatlan érzésnek, hogy alulmaradtak.

Egészen elhülve kértem, magyarázza meg szavait. *Opula* saját vallomásomat tárta elém, a maga felfogásában. Elismertem, úgymond, hogy a „nőkérdés"-sel, ahogy mi nevezzük, — eltekintve azt a néhány feministát, akiket nem is nőknek, csak elkorcsosodott férfiaknak tekint — úgynevezett „lángelmék" foglalkoztak minálunk: hogy tehát e kérdésnek a megoldá-

sához, amit a nők egyszerűen a létükkel és életükkel oldanak meg, minden nehézség nélkül — a férfiak között legalább is lángelme szükségeltetik, értelmi kiválóság, mindent feláldozó szorgalom és erőfeszítés. Hogy van az, hogy a női lélek rejtélyét mindig férfiak boncolgatják, a nő jellemét férfiak elemzik: a nagy eredmények e súlyos tudomány mezején férfiak nevéhez füződnek, a nők adatokkal szolgálnak csak e tudományhoz? A női értelem alacsonyrendűségét, a nő szellemi szegénységét én azzal akartam bizonyítani, hogy íme, még önmagukat se tudják meghatározni — ahhoz, hogy fogalmunk legyen róluk, egy férfi lángelméje kell, mert tulajdon lelkükről tulajdon vallomásuk nincsen. Ezen az alapon azt is lehetne mondani, hogy az isten alacsonyabbrangú értelem az embernél, mert hiszen nem adott magáról önéletrajzot és jellemleírást: amit tudunk vagy hiszünk róla és működéséről, emberek fedezték fel és határozták meg — ő maga hallgat és cselekszik. De a valódi hivő tisztában van vele, hogy az ő hallgatása és a mi imánk abban a viszonyban leli értelmét, amely isten és ember közt fennáll — hogy nekünk szükségünk van istenre, de istennek nincsen szüksége reánk.

Határozottan állítja, hogy a mi nagy nőismerőink szívesebben lennének nők, mint nőismerők, — Strindbergnek pedig és a többi pesszimistáknak, akik a nő aljasságát abban látják, hogy szívesebben élik a maguk életét, mintsem azon törjék a fejüket, hogy Strindberg milyen ember lehet és hogy lehetne őt boldoggá tenni, — ezeknek egyszerűen savanyú a szőlő. Egyébként is úgy látszik, hogy minden hóbortos elméleten és eszmeépületen keresztül valami névtelen vágyakozás lakik a mi *bullok*-jainkban, hogy nőkké lehessenek ők is, „lealjasodjanak" és otthagyják bábeltornyaikat. Magam ismertem el, hogy a nőies férfiakat jobban szeretik a nők, mint a férfias nőket a férfiak — mi mást jelent ez, mint egy egységes embertipus felé való vágyat, vágyat a „lealacsonyodás", a „sülyedés", az „effeminálódás" felé — röviden szólva sejtelmes honvágyát minden földi embernek Capillária felé, a tenger fenekére, amit eddig csak nekem, Gullivernek, adatott megismerni, s ahol egyetlen nem él, boldogan és derülten, a Nietzsche Übermensch-e — de ehhez az egyetlenhez inkább hasonlítanak a nők, mint a férfiak.

Ugyanezt a homályos ösztönt nemcsakhogy nem cáfolja meg, de inkább bizonyítja az, amit

az „egyneműek szerelmé"-ről, erről a „fajtalanság"-ról beszéltem, ami férfiak és nők közt is előfordul nálunk, szerelmi elfajulás formájában: — azzal a különbséggel, hogy míg a nők egymást, éppenúgy, mint Capillériában, nők gyanánt szeretik — addig a homosexuális férfi partneréül „nőies" férfit keres, női neveket ad neki, női ruhába öltözteti fel, elannyira, hogy felmerül a kérdés, ha már a nőt keresi a férfiban is — miért nem fordul egyenesen a nőhöz? S a kéjenc, akit említettem, miért mutat meztelen női testet a nőnek, akit szerelemre akar hangolni: nem ugyanazon oknál fogva, amiért a *bullok*-ok festegetik az ő bálványképeiket? — Hiszen, ha azt hinnők, hogy a nőnek *lelkileg* is ugyanakkora szüksége volna a férfira, mint a férfinak a nőre — szüksége volna rá, nemcsak eszköz gyanánt használná, egyéb eszközök hijján, — akkor az önmaga meztelenségének csábító feltárásával próbálná meggyujtani a nőt. Mi tréfásan használjuk a szót, hogy a nő ennek és ennek osztotta „kegy"-eit és nem vesszük észre, a valóságban milyen komolyan így van.

Szent Antalt nők kisértették a pusztában és ő istenhez fordult segítségért — istennek ismerve el a nőt, mikor egyenrangu erőt küldött

harcba ellene, érezvén, hogy önmaga, felséges emberi mivoltában, gyönge volna azzal a lénynyel szemben, akit még csak embernek se akarunk elismerni különben. De hát miért tartjuk mi tragikusnak a férfiak nő utáni sóvárgását és komikusnak, ha nő liheg a férfi után, ha nem ugyanazért, amiért a tökéletesebb felé való igyekezetet is tragikusnak érezzük?

Opula elhallgatott s én, ki lehajtott fejjel és gúnyosan figyeltem eddig, gyüjtvén magamban az ellenérveket, hirtelen feltekintettem rá. Az arca nyugodt volt és hideg, de oly megdöbbentően szép, hogy torkomon akadt a szó. Néhány pillanatig dobogó szívvel álltam ott, aztán nyugtalanúl, remegve, fájdalmasan kiáltottam fel:

— De hát mi ez, mi ez akkor — mit jelent ez a zavar, ez a vágy, ez a határozatlan és sokféle akarat, ez a szabadság után való sóvárgás a boldogtalanok szívében? Mondd meg, én nem értem, adj valami jelt, mutasd meg az utat, amin elinduljak!

Opula lehajolt s kezének egy gyakorlott és ügyes mozdulatával elkapott egyet a fickándozó kis *bullok*-ok közül. Fölemelte és odatartotta szemeim elé. Először láttam ilyen közelről ezt a furcsa kis szörnyeteget.

— Ide nézz, — mondta nyugodtan s átlátszó, halványsárga ujjai, mint apró lángocskák, erősen fogták a rugdalózó állatka derekát. — Látod ezt a zavaros, bonyolult kis gépezetet? Eredetileg, ahogy te magyarázod, s ahogy legendáink is bizonyítják, egyetlen szerv volt, egyetlen célra szolgáló része a nagy egésznek, amit ti, odafönt, embernek, mi, idelent, *oihá*-nak, azaz Nőnek nevezünk. Alakja elnagyolt körvonalakban, ma is emlékeztet származására, ha hinni lehet a leírásnak, ahogy te a földi „férfi"-t jellemezted megjelenésének lényegében. Ez a szerv, ez a része az egésznek, leváltrólunk és külön fejlődésnek indult. És felszerelte magát mindennel, ami csak az Egészet illeti meg és nem az Alkatrészt: szemekkel és fülekkel és szájjal — nézd, uszonyai is vannak, szárnyai is vannak, — mindent egyesíteni akart magában, azt hitte, tökéletessé lesz, ha minden tökéletesnek formáját magára ölti. Csakhogy az élet bölcsességét nem lépheti át az sem, aki bölcsebb akar lenni az életnél — s aki a természetnél jobban akar sietni, az sem siethet más úton, mint a természet, — megelőzheti csak, de a maga területén.

— Nem érted ezt a világos beszédet? A fü-

ledből, amit az élettől kaptál, csinálhatsz tökéletesebb fület: hiszen telefonjaitok vannak és ezer mérföldre tudjátok kinyújtani hallóérzéketek — és csinálhatsz a szemedből tökéletesebb szemet — hiszen közelről látjátok a holdat távcsöveitekkel és bálnának a vízben úszkáló ázalagot, ha szemeteket üveggel szerelitek fel. És lábadat, mely arra való, hogy elmozdítsa testedet állóhelyéről, felszerelheted vasúttal és repülőgéppel, hogy ezerszer tökéletesebben feleljen meg a célnak, amire a természet rendelte. Ime, a tökéletesedés természetes útja a boldogság felé, — akarat, értelem és belátás a természet szolgálatában, szentháromság, amivel a természet felülmulja önmagát, mikor megnyilatkozik legtökéletesebb formájában, az emberben. Annyi kell csak hozzá, hogy tisztában legyünk vele: mire valók az alkatrészek, mielőtt hozzáfogunk a tökéletesítéshez? Mert aki a fülével akar látni és a szemével hallani, az letért erről az útról és eredményt nem fog elérni. Ez a féreg, ez a részecskéje a csodálatos *oiha*-nak, fellázadt az Egész ellen s azt hitte, felveheti vele a versenyt, feleslegessé tudja tenni, pótolni, utolérni.

— Képzeld el, hogy a fül fellázadna az em-

ber ellen, leválna róla, önállósítaná magát s új életet kezdene. Akárhogy erőlködik, *igazán* nem tud egyebet, mint hallani, — látni *igazán* nem fog soha, áltatja csak magát, nevetséges torz lesz belőle, társtalan, boldogtalan állat — nem szerzi meg azt, amire vágyott s elveszti azt, amije volt: reménytelen erőlködésében, hogy láthasson, megsiketül. És így járna minden más szerv, mely egyebet is akar, mint amire alkottatott: ha hallani akar a szem és látni a fül.

— De hát az értelem . . . — szóltam én közbe.

— Valóban, az értelem, — folytatta *Opula* és mosolygott. —Mit gondolsz róla, mire való? Meg tudnád-e mondani pontosan? Én azt mondom neked, nem arra, amire ti odaát használjátok. Az a bonyolult, rendkivül finom szerv, mely ott reng, titkosan, még a mi gyöngéd testünkben is láthatatlanul, a koponya kecses csontedényében, ezer selyemszálat bocsát ki magából a test minden részébe, örömet s fájdalmat gyűjtvén egybe és osztván szét. S igyekszik örömmé és jóérzéssé és boldogsággá feldolgozni mindent, amit összegyüjtött — még a fájdalmat is, ha munkájában nem zavarod s nem kényszeríted rá, hogy egyébbel foglalkozzék, mint amire való.

— De hát az öntudat . . . az Én érzése . . . az a feszült ösztön, hogy megismerjem az igazságot . . . a lélek . . .

Opula mosolygott.

— Aki az Én számára keres valamit, az nem az igazságot keresi, csak a maga igazát. Hagyd az Én-t — mi egy szervről beszéltünk, amit ti *agy*-nak neveztek — és ez nem az Én, annak csak egy része, — ha a legbonyolultabb és legtökéletesebb része is. Avagy, hogy hívjátok ti odaát — én-nek mondod-e a lelkedet? Nem: az „*én lelkem*", úgy hívod, úgy-e, elismervén, hogy nem te vagy az, csak egy részed, mint ahogy mondod „az én kezem", vagy az „én lábam". Hagyd az „én"-t — ezzel a bonyolult szervvel, amit léleknek nevezel, nem fogod megtudni soha, ki az . . . De miért nyugtalankodol? Ha lelkiismeretfurdalás nélkül használod kezed, és lábad arra, amire valók: használd a lelked is éppen úgy — ennek az egyetlen lénynek, akit mi egy boldog felkiáltásban *oihá*-nak, ti pedig kissé szárazon Embernek neveztek, minden öröm, szépség és mámor és istenhez való emelkedés forrásának boldog figyelésére, minden lehetőség formájára — mert őbenne van meg minden lehetőség, úgy, ahogy

előtted áll, kézzel, lábbal és lélekkel. Ez a lélek dolga és feladata — erre alkottatott. Végezze hát dolgát, amig bírja s aztán pihenjen el — s majd jön új lélek, hogy új örömre serkentse halhatatlan testünket, — mert a lélek halandó, csak a test halhatatlan.

— Ember . . . lélek . . . test . . . öröm és bánat ... *oiha* ... — dadogtam — ... de ha ebben merül ki minden . . . kire bízzam hát . . . melyik szervre . . . ki foglalkozzék az Emberiséggel . . . a nagyszerű fajtával . . . embertársaimmal . . . nőkkel és férfiakkal . . . az Emberiséggel, melynek hivatása van e Földön . . . Te csak az Emberről beszélsz . . . a testről . . . kézről, lábról . . . szemről és fülről . . . az öt érzékről, mely a testet, az embert szolgálja . . . a hatodiknak nevezed a lelket . . . de hát kinek lesz gondja az Emberiségre, ha a lelket lefoglalod az Ember számára?

Opula mosolygott.

— Hát elfelejtetted a hetediket?

Ránéztem.

— A szerelem... — dadogtam megsemmisülve.

Opula mosolygott és magasra emelte a kezében fickándozó *bullok*-ot.

TIZEDIK FEJEZET

Szerző pillanatnyi elmezavarban szerelmi vallomást tesz Opulá-nak // Kiderül származása // Kényszermunkára ítéltetik

Körülöttünk villództak a vizek — messze vörösen világított a higanytó, Fejem fölött halak csapkodtak, alvilági szörnyetegek: egy ijesztő fej bukkant fel, zöld szemekkel, csápokkal és nyúlványokkal. Kissé távolabb formátlan, fekete tömeg sötétlett: elsülyedt hajó roncsa — kéményéből zölden tekergett ki éppen egy óriáskigyó, mint a füst. A roncs nyüzsgött és mozgott: fedélzetét, árbócait, egész belsejét *bullok*-ok lepték el, dolgoztak rajta, szétszedték és összerakták, mohón kutattak rajta, vizsgálódtak és tanultak. Most már tudtam, hogy ők voltak azok, akik, mikor ájultan s talán már félholtan is leértem a tenger fenekére, közre-

fogtak és megmentették az életemet: mű-kopoltyút szereltek fel rám, aminek segítségével egylaki emlősállatok is élhetnek a víz alatt, — ezt a műszert, a víz alatti mesterséges tüdőt, ők már régen felfedezték, mint mi, odafönt, a repülőgépet és a gőzhajót. És otthagytak, mielőtt magamhoz térhettem volna, új feladat után sietve.

Ők mentettek meg, ők vállalták velem a szolidaritást, ezek a kis szörnyetegek — ezek a dolgozók és keresők és feltalálók és felfedezők és katonák és szenvedők, akiknek igyekezetét egyetlen, homályos vágy sarkalja, tüzeli: eljutni hozzánk, ki a szárazföldre, hogy egyesüljenek velünk a közös, nagy munka lázában.

Két fülem mellett a mesterséges kopoltyúk zúgni kezdtek és zengett a fejem, elviselhetetlen nyomást éreztem, egyszerre eszembe jutott a rettenetes vízoszlop, mely fejemre nehezedik, csöndesen és végtelenül — azt hittem, rögtön megfulladok. Kitártam karjaimat és jajongó, vonító panasz tört ki a mellemből. Ekkor éreztem, hogy valaki ajkamra teszi a kezét.

Megfordultam és *Opulá*-t pillantottam meg, aki csodálkozva és részvéttel nézett rám. Abban a pillanatban elhallgattam. Egyenesen ál-

lott előttem, hatalmas és mégis gyöngéd testén keresztül, mint a ködfátyolképen át, ki lehetett venni a mögötte rengő vízinövények derengését. Oly megfoghatatlanul szép volt, hogy pillanatra azt éreztem, mintha megszünnék lenni, öntudatom, énem, mindaz, amit külön tulajdon életemnek ismertem, feloszolna és eltünne, hogy helyet adjon ennek az egyetlen valóságnak. Az arca fölém hajolt és világosan éreztem ekkor, hogy inkább akarom erről az arcról tudni, hogy van és világít fölöttem, mint tudni, hogy élek, — hogy ennek inkább kell lenni, mint nekem. Eltakarta fölöttem a zöld vizeket: boldog megnyugvás fogott el és bizalom, mintha a napba néznék, a Napba, én, az ő szülöttének és gyümölcsének és magzatának, a sötét, szomorú Földnek gyermeke: — a Napba, amit oly rég nem láttam már s amit, jaj, látni akartam megint.

S közben, míg ezt éreztem, észre se vettem, hogy beszélek, dadogok valamit, hánykolódva és szenvedéllyel, aminek semmi köze sem volt boldog és nyugodt, megbékélt érzésemhez. Amit mondtam, töredezetten, össze-vissza, értelmetlenül, ennyi, vagy ilyenféle lehetett:

— Te nem hasonlítsz senkihez, akit eddig

láttam, *Opula*, mélység királynője. Nem hasonlítsz senkihez, de az vagy, akiről mindig tudtam, hogy van — odafönt, a Földön, egy mosolyban, egy tekintetben — a virágos mezőn, a tavasz illatában, enyhe, csillagos ég alatt, viharban és napsütésben. Én mindig tudtam, hogy az isten jelen van valahol, bujkál, talán a hátam mögött van, vagy most villant el mellettem, gyorsabban, mint a fény. Azt is tudtam, hogy rejtőzködik, fűben és fában — és hogy megtalálom, ha nagyon odafigyelek. Én figyeltem, ahogy csak tudtam, feszülten, kitárt szemekkel — és néha már azt hittem, megtaláltam: megtaláltam a figyelemben, megtaláltam *magamban* és hogy én vagyok az. De most már nem tudom, mit higyjek. Hogy én vagyok-e az, vagy te, — lehet, hogy te vagy az. Engedd, hogy megcsókoljam libegő aranyhajad, a napsugarat. Vagy nem is a hajad, hanem a szemed, — vagy a térdedet talán. De nem — hiszen ahhoz le kellene hajolni, — és én már tudom, hogy lehajolni nem szabad. Mondd hát, mit tegyek, — mondd, ki vagyok? Nem, nem akarok lealjasodni hozzád — hiszen tudom, hogy közönyös vagy és nem törődsz a csillagos éggel. Nem törődsz — de talán csak azért,

mert te magad vagy az — mert neked nem kell emelkedni odáig, mint nekem. Mondd hát, mit tegyek? Ki vagy, isten, vagy állat? mert hozzám nem hasonlítasz, csak annyit tudok. Én sokat szenvedtem, harcoltam és verekedtem magammal és a hozzám hasonlókkal. Lehajolni nem szabad. Kihajolni nem szabad: ezt írják nálunk a kocsik ablakára. Ugy-e, értesz. Szeretnélek megcsókolni, — nem, inkább nem, mennem kell, dolgom van, én nem maradhatok itt. Nekem dolgom van odafönt, itt nagyon sötét van és nagyon langyos a közeg, — odafönt várnak engem. Szeretlek. Nekem semmi közöm ezekhez a rút állatokhoz — érted? Nem igaz, hogy én *ezt* akartam, nem igaz, hogy egy vagyok velük — ó, én jól tudom, amit te hirdetsz, anélkül, hogy szólnál: hogy szépség, jóság és igazság egy és ugyanaz, — hogy nem lehet jó és nem lehet igaz, ami rút, — de hát ki mondja meg, mi rút, mi szép, ha nem tulajdon lelkem? S a tükör, amiben szép arcod tükrözik, lehet-e rút, lehet-e darabos és karcolt, ha szépnek mutat? Nem, ami szépet ad vissza, maga is szép — ugy-e, hasonló vagyok hozzád? Nem vagyok hozzád hasonló, hiszen én többet akarok, mint te, — téged akarlak.

Engedj, dolgom van, — mondd, mit tegyek? Odafönt valami fény hunyorog, — nekem azt el kell érni, jössz-e velem? Kiviszlek innen, a mélységből és a homályból, hogy azt érezd, amit én, mert méltó vagy rá: feltöröm koporsód fedelét. Kell, hogy visszaadjam neked ezt a mámort és gyönyörűséget, amit keltettél bennem, — vagy neked nincs rá szükséged? Elég, elég, — te nyugodt vagy és várasz, de én nem várhatok, nem várhatok tovább, — ó, milyen rossz vagy és én milyen jó, — ó, milyen szennyes vagy és én milyen tiszta, — én is rossz akarok lenni — én is be akarok szennyeződni — nem várhatok! . . .

Ilyeneket dadogtam, jól emlékszem: ilyen ostoba, szennyes zavar bugyborékolt ki belőlem. Megtörültem a szájam és megnéztem a kezem utána: sár és genny és tajték volt a kezemen. Nem mertem *Opulá*-ra nézni, mert meg voltam győződve, hogy nevet. Rettenetesen fel voltam indulva, vártam, hogy magamhoz térjek az őrületnek ebből a rohamából. De ekkor csodálkozó kiáltást hallottam — ijedten pillantottam rá.

Opula nagyra meresztett szemmel, egészen elálmélkodva, szinte ijedten figyelt: kinyújtotta

egyik ujját felém. Zavartan néztem végig magamom és felfedeztem meglepetésének okát.

Mit mondjak az olvasónak? Hogy értessem meg magam, hogy illetlennek ne gondoljanak, mikor valójában nem vagyok az. Nos, — a látvány, ami tudtomon kívül *Opula* elé tárult, s aminek kialakulását magam sem vettem észre a felindulásnak abban a rohamában, amivel földöntúli szerelmet vallottam neki — ez a látvány alkalmas volt felvilágosítani őt, hogy nem vagyok *oiha*, még abban az elkorcsosult formában sem, ahogy képzeletében, az én előadásom alapján, a földi *nő* képe élt. Meglepetése, bár igen nagy volt, arányban állott azzal a jelenséggel, ami ezt a meglepetést okozta. Tikkadtan bámultam magam is, de nem volt módomban eltüntetni az áruló jelképet, amit szépsége és az én rajongásom idézett fel harsogó nyiltsággal a homályból, ahol eddig rejtezett.

— *Bullok* . . . — mondta aztán *Opula*, le nem véve tekintetét rólam... — *Bullok*... — ismételte és lassan hátrálni kezdett.

Utána akartam vetni magam, de a *Bullok*, mintha kettőnk közé állt volna, hogy most már nyiltan, fenyegetően, parancsolóan szétválaszszon bennünket, megállásra kényszerített.

Le voltam leplezve, nem tagadhattam tovább, hogy lényegileg ahhoz a megvetett fajtához tartozom, mely legfeljebb táplálkozásra és házépítésre jó — éreztem, hogy *Opula* szemében végleg elvesztem és hogy soha bizalmára nem méltathat többé.

Ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy itthagyjam Capilláriát s ha még lehet, meneküljek. De a fent körülirt tárgy nem engedett. Hogy értessem meg magamat illőképpen az olvasóval? Erről a tárgyról Capilláriában való tartózkodásom alatt egészen megfeledkeztem volt — nem szabad elfelejtenie, hogy vízben tartózkodtam másfél évig, ami fölöslegessé tette bizonyos műveletek sajátos és körülményes elintézését, úgy, ahogy azokat a szárazföldön megszoktuk. Most tehát, amikor váratlanul megjelent a színen, s még hozzá ily öntudatos és jelentős alakban, az a különös érzésem volt, mintha tőlem független, önálló élőlényről lenne szó, mely váratlanul, deus ex machina módjára, szólt bele az események menetébe. Érzéki csalódás volt, pillanatnyi őrület látomása, vagy felismerése a valóságnak, nem tudom — de úgy rémlett, hogy egy hatalmas *Bullok* ragadott meg a derekamnál fogva, amiről, vagy akiről azt hit-

tem, hogy hatalmamban tartom, s most erősebbnek bizonyulva nálam, nyiltan és bevallottan mutatta ki, hogy arra kell mennem, amerre ő vezet. Kínlódva erőlködtem, hogy leüljek, vagy másfelé forduljak. Hiába. A víz örvénylett körülöttünk, lihegve rohantam, úsztam és lebegtem, mint akit lova elragadott. Végigcikáztunk a tornyok között — *bullok*-ok tömege kisért száguldó utunkban, előreszegzett fejjel, mereven, mint megannyi kilőtt, szárnyas nyíl, a kék vizen keresztül.

Tudtam, hogy épp ellenkező irányban kellene menekülnöm, éreztem, hogy vesztembe rohanunk. Egy kanyarodónál feltűnt az a hatalmas épület, szárnyas homlokzatával, aminek kapujában először pillantottam meg *oiha* bennszülöttet, Capilláriába érkezésem napján. Most üres volt az ajtó. Az üres ajtón át rohantam be, feldöntve mindent magam körül. Néhány *oiha* rebbent el mellettem, riadtan — nem volt megállás, a *bullok* ragadott magával. Ajtók csapódtak be körülöttem, nekiverődtem a falnak, mint egy kormányavesztett légcsavar — mindenüvé, ahol egy *oiha* eltünt s ahol a következő pillanatban üres deszkák meredeztek felém. Egy-egy pillanatra megjelent *Opula* ijedt, riadt arca, ajkán

valami torz mosollyal — a *Bullok* ilyenkor feldühödve utánakapott: nekivágott a tetőnek, ahonnan lankadtan zuhantam vissza. Vergődött, megint felemelkedett, forogni kezdett velem, pörgött egyre sebesebben, fejemre állított, mint a csigát, zúgott és zakatolt . . . és nem tudom, hogy még mi történt, mit mívelt, meddig tartott ez a dühöngés, mert a világ elfeketült körülöttem és elvesztettem eszméletemet.

Mikor magamhoz tértem, első érzésem az volt, mintha most érkeztem volna Capilláriába: újra élném az első nap furcsa kalandját. A földön feküdtem, összekötözve: annak a finom, aranyselyemnek pókhálója kötött gúzsba, ami az *oihá*-k fejéről indul s úgy lengedezik szerte a vízben, mint valami palást.

Megpróbáltam fölemelni a fejem, de alig sikerült. Néhány pillanat mulva, hogy életjelt adtam magamról, fölemeltek, anélkül, hogy kezeimet, vagy lábaimat feloldották volna és leültettek egy alacsony székre. Mellettem, másik széken, *Opula* ült, fején fátyollal — előttünk kis asztal volt, az asztal mögött tekintélyes *oiha* foglalt helyet.

A capilláriabeli Legfelsőbb Törvényszék volt ez, úgy, ahogy magam előtt láttam, — *Opula* képviselte a vádat, azért ültették mellém. Nem tudom miért, az egész most következő jelenet, elitéltetésem, egész komor ünnepélyességével, emlékeztetett engem valamire, amit már egyszer átéltem — erőlködve törtem a fejem, mi lehetett az, de csak akkor jutott eszembe, mikor elitéltetvén, már kifelé vittek éppen — s fásult közönyömben is bosszantott, hogy ugyan miféle képzettársítás lehetett, mely ezt a nagyon is komoly aktust összehozta agyamban *esküvőm* emlékével — az egész ugyanis esküvőmre emlékeztetett, nem tudom miért.

Vád és itélet igen gyorsan követték egymást. *Opula* azt állította, hogy félrevezettem őt, valami ördöngős művészettel elhitettem vele, hogy abban az országban, ahonnan származom, az *oihá*-kat képviselem. Miután azonban kiderült, hogy lényegben *bullok* vagyok, amint a *bullok*-ok iránt táplált különös rokonszenvemből már régebben gyaníthatta volna, nem tartja helyesnek, hogy közöttük éljek és megfertőzzem a levegőt. Arra kérte a Törvényt, hozzon igazságos itéletet.

Az itélet néhány perc alatt megvolt. Az ország különös, de határozottan humánus szokásainak

megfelelően *alternativ* itélet volt, kétféle büntetés, melyek közül választhattam, hogy melyiket óhajtom elszenvedni. Egyik halálos volt, másik nem sokkal kevesebb. Arról volt szó, mit akarok inkább: hogy, mint *bullok*-ot, *Opula* születésnapjára leöljenek, föltálaljanak és megegyenek — vagy pedig életfogytiglani sáncmunkát vállalok-e, mint erős és használható *bullok*, többi társaim között, ama tornyok építésénél, melyek az *oihá*-knak lakóházul szolgálnak: mely utóbbi büntetést természetesen megláncolva tölteném el, mint az rabokhoz illik. Érdekes, de úgy látszott, hogy az *oihá*-k felfogása szerint a halálos itélet volt az enyhébb: ennek felolvasása közben *Opula* felém fordult s mintha kegyelmesen és biztatóan mosolygott volna — mosolya oly finom és gyengéd volt, hogy pillanatra kisértésbe estem, arra a gondolatra, hogyha holtan is, ez a szép száj fog belém harapni. De aztán a józan megfontolás fölülkerekedett bennem s tisztelettel és alázattal bejelentettem a Törvényszéknek, hogy inkább az életfogytiglani kényszermunkát vállalom.

Sötét szobába kisértek át, kezeimet feloldották, lábamra hosszú zsineget kötöttek. Ekkor láttam utoljára *oihá*-kat. Magamrahagytak és

rámzárták az ajtót. Egész éjszaka egyedül voltam, tengeri pókok és rákok között a sötétben. Átkoztam sorsomat és a végzetes elhatározást, hogy annyi balsikerű vállalkozás után ismét útrakeltem: megesküdtem, hogyha valaha megszabadulnék innen, soha nem hagynám el többé szeretett hazámat — aztán, holtfáradtan és kétségbeesetten, elaludtam. Úgy látszik, ebben a mély álomban történhetetett, hogy nagy faládába csuktak és átszállítottak a sáncok közé, mert reggel már ott ébredtem fel. Egy kiálló párkányon feküdtem, körülöttem *bullok*-ok dolgoztak serényen. Kíváncsian és részvéttel néztek rám és serkentettek, hogy én is dolgozzam.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Szerző megkezdi kényszermunkáját a bullokok között // Halvargónak, annak a toronynak, melynek szerző polgárává lett, leírása // Szerző megismerkedik Xa-rá-val, Halvargó államtitkárával // Néhány felvilágosítás az Oiha-legenda eredetéről

Capilláriában töltött életem második fejezetét, mely korántsem volt oly boldog és derüs, bár eseményekben sokkal gazdagabb volt, s melyet a munkás *bullok*-ok között töltöttem, elitéltetésemtől Capilláriából való szabadulásomig, csak egészen röviden mondom el, szigorúan ragaszkodva azokhoz a tényekhez, melyeknek felsorolását méltán elvárhatja az olvasó magamfajta útleírótól, akinek írói és költői erények hijján egyetlen érdeme az, hogy hűen és lelkiismeretesen elmondja, amit látott.

Éppen ezért mellőzöm az első három hónap történetét — egy másik, nagyobb munka tárgya lehetne annak a tüzetes leírása, hogy miként

szoktam meg a furcsa kis szörnyetegek társaságát, hogy szerettem meg őket, hogy fedeztem fel lelküket s annak sok jó tulajdonságát, hogy tanultam meg nyelvüket. szokásaikat; hogy lettem, eleinte kényszerítve, lázadozva, később a magam jószántából lelkesen és becsvággyal, társadalmuknak hasznos tagjává; hogy győztem le bizalmatlanságukat és kedveltettem meg magamat velük, mert eleinte bizalmatlanok voltak hozzám: a beavatottak tudták rólam, hogy az *oihá*-k közül kerültem hozzájuk és legnagyobb meglepetésemre ez a hír korántsem azt a tiszteletet és irigységet váltotta ki belőlük, amire számítottam — inkább gúnyosan beszéltek velem és rólam ezzel a kalandommal kapcsolatban. Az olvasó méltán kívánhatja tőlem, hogy ne untassam őt érzelmi életem elpanaszolásával, — hát csak annyit jegyzek fel, hogy magam voltam hibás benne, ha nem tudtak komolyan venni, az első időkben: *Opulá*-tól való elszakadásom oly fájdalmasan hatott rám s oly levertté és szerencsétlenné tett, hogy búskomorságomban valóban élvezhetetlen voltam abban az időben.

Ez az én személyes lelki ügyem, *Opula* iránt táplált reménytelen szerelmem, elfogulttá és

önzővé tett s méltán keltett ellenszenvet irántam a *bullok*-ok között, akiket abban az időben, mikor önhibámon kivül odakerültem hozzájuk, éppen nagyfontosságú társadalmi és politikai kérdések foglalkoztattak, csupa olyan eszme, ami az egyéntől önfeláldozást és önzetlenséget követel a köz érdekében. Ezekről beszélek hát inkább, remélve, hogy hasznossá tehetem magam, ha néhány szerény adatot szolgáltatok ama kitünő és komoly férfiak rendelkezésére, kik ma Európa sorsát igazgatják s vezetik a jólét és tökéletesbülés felé, s szívesen lemondok arról a biztosabb és olcsóbb, de komoly férfihoz méltatlan sikerről, amit unatkozó nőcskék és álmodozó kis diákok soraiban érhetnék el, ha e lapokat szerelmi nyavalygásaim áradozásával tölteném meg.

Az a torony, ahová száműztek, nem a legnagyobbak, de kétségkivül a legrégibb és legfejlettebbek egyike volt Capilláriában. Alapjait sok évvel ezelőtt rakták le a jelenleg építő *bullok*-ok ősei, (a *bullok*-ok élettartama sokkal rövidebb, mint az *oihá*-ké) kiket a toronyban ma uralkodó fejedelem, *Kar-kar-ka* ősapja, *Kol-ko*, vezetett erre a vidékre. A szomszédos tornyokkal békés egyetértésben éltek hosszú

ideig, míg a múlt században egy *goncsargó* (így hívják ők azt a katasztrófát, mikor az *oihá*-k kifüstölik őket és elfoglalják tornyaikat: olyanféle természeti tüneményt értenek alatta, mint nálunk a földrengés) alkalmat nem adott bizonyos összetűzésekre, amiknek következményeit a következő, utolsó fejezetben, igyekszem majd röviden elmondani. Ennek a *goncsargó*-nak ugyanis a *bullok* történelemtudósok többféle magyarázatát adják: vannak, akik szigorúan tudományos alapon elemzik, mások rejtelmes erőket emlegetnek. Mind a két felfogásnak megvolt a maga pártja a különböző tornyokban és a felülkerekedett pártok irgalmatlanul kipusztították a legyőzötteket. De ezek a barbár idők ma már elmultak és a körletben épülő tornyok népe kulturában és civilizációban hallatlan arányú fejlődésnek indult. Fellendültek a tudományok és művészetek — előbbiek a *bullok*-ok testi és lelki tulajdonságainak a toronyépítésre alkalmasság szempontjából való tökéletesítése: utóbbiak a *bullok*-fajta szellemi nevelése irányában. Kiváló kutatók foglalkoztak a *bullok* egyéni és faji strukturájával: természettudósaik kikutatták a törvényeket, melyeknek alkalmazása nagyszerű felfedezésekre vezetett a gyakorlati életben.

Az első időkben magam mint egyszerű munkás dolgoztam a vakolathordásnál és nem volt alkalmam bepillantani azoknak a felsőbb osztályoknak munkakörébe, akik a torony építését tervezték és irányították. Viszonylagos nagyságom és ennek megfelelő testi erőm csakhamar pótolhatatlanná tettek: egymagam többet végeztem nyolcvan-száz *bullok*-nál, ugyannanyi idő alatt. De éppen ez a testi fölényem adott lehetőséget utóbb, hogy társadalmi osztályomból kiválva, bizonyos előjogokat élvezhessek, amik alkalmat adtak megismerni a *bullok* társadalom keresztmetszetét. Barátokra és összeköttetésekre tettem szert: ezektől tudtam meg aztán a következőket.

A tornyok egy-egy *bullok*-nemzetségnek állami életben való tömörülése által jöttek létre. Az államok élén királyok, fejedelmek, köztársasági elnökök, vagy egyszerű hatósági szervezetek álltak, az illető torony politikai izlésének vagy hagyományainak megfelelően. Ezek a vezetők gondoskodtak róla, hogy minden egyéni munka összhangban működjék közre a közös cél: a torony továbbépítése és betetőzése felé. Ezenkivül á rend fenntartását és a torony belső és külső védelmét irányították, — utóbbira azért

volt szükség, mert az a veszély, hogy valamelyik közeli torony népe egyszerűen elfoglalja az épületet, minden torony fölött ott lebegett. Kialakult a „toronyvédelmi jog", mely a *bullok*-ok hihetetlen találékonysága, technikai ügyessége mellett fantasztikus eredményeket hozott. Hogy a következőkről az olvasó akár csak halvány fogalmat alkothasson, valamit még hangsúlyoznom kell. Az, amit mi itt Európában „homo faber"-nek, „technikai ember"-nek nevezünk, olyan mértékben fejlődött ki a *bullok*-oknál, amilyenről nálunk csak a legvadabb képzeletű szerzők: egy Wells, egy Shaw merészelt ábrándozni legőrjítőbb álmaiban. Ez a technikai képesség, ami nálunk, egyelőre, inkább csak az erőművi világban produkált csodákat, náluk kiterjed a szerves élet minden területére. Nálunk csak a legújabb időkben és csak óvatos tapogatózásokkal kezdenek foglalkozni az élő szervezetek átalakításával,. — a *bullok*-oknál az a probléma, hogy egy szemet, egy májat, egy agyvelőt kicseréljenek, hogy egy tüdő helyébe két vesét ültessenek át, hogy két agyvelőt kicseréljenek, vagy félbevágjanak, hogy szárnyakat, uszonyokat növesszenek más szervek helyébe, hogy egy hal kopoltyúját bele-

illesszék egy *bullok* szívébe; nem nagyobb kérdés, mint nálunk a telefon, telegráf, Röntgenfény, gőzhajó és repülőgép: míg ez utóbbi technikai eszközök előállítása a *bullok*-ok számára egyszerű gyerekjátékká sülyedt.

Ezt meg kell érteni, mielőtt belefognék a „toronyvédelmi jog" kialakulásának történetébe. Mióta ez a kérdés, kényszer formájában, felszínre vetődött, a *bullok*-társadalom fejlődésében sajátságos átalakulás indult meg, amit a „kettősség", „széthasadás" szóval lehetne talán jellemezni. Minden szerv és minden szerszám úgy kezdett formálódni, hogy kettős célt szolgáljon: a torony építését s ugyanakkor annak védelmét is, ami persze egyértelmű a támadással. Minden *bullok* egy személyben munkássá és katonává formálódott át. A vakolólapátokat ha megfordította az ember, vakolatlekaparókésnek is lehetett használni, a téglaformák úgy voltak szerkesztve, hogy robbanóanyaggal megtöltve, egyben téglarobbantó aknát is lehessen csinálni belőle. Ugyanazokkal a kapcsokkal, amikkel összekötnek két lécet az egyik toronyban, a másik toronyban szét lehetett azokat feszíteni. A szerszám, ami itt épített, ott rombolt, — ami egyik toronyban leveses-

kanál volt, hatlövetű forgópisztolynak bizonyúlt a másikban, — itt mákosrétes gyanánt ették ugyanazt, amitől odaát úgy fordultak fel a *bullok*-ok, mint a patkányméregtől. A *bullok* bonyolult testén minden szerv szerepe megkettőződött: a repülésre való szárnyacskák végén éles karmok fejlődtek, amikkel pompásan lehetett szárnyakat felhasítani; a dobhártyák úgy alakultak, hogy szükség esetén rettenetes zajt lehetett verni velük, amitől megsiketül az ellenséges *bullok*; a szemek árkában, a könnyzacskók helyén, apró mirigyek fejlődtek, amiknek mérges váladéka megvakította azt, akire ráfreccsentették. Voltak *bullok*-ok, akik ujjaikat meghosszabbították és kihegyezték, hogy szúrni is lehessen velük; mások két karjukhoz még egy harmadikat növesztettek, ami oldalt, a derekukról, fityegett le, éles és hegyes volt és kemény, mint a vas.

A „toronyvédelmi jog" nagyszerű fejlődése szellemi téren is éreztette hatását. Az összetartozás érzését, ha lehet, még fokozta az a tény, hogy ezt az összetartozást széthúzás fenyegette — az egyén és társadalom viszonya tökéletesen tisztázódott. Azokban a nagyarányú mozgalmakban, amikben szabadulásom előtt

részt vettem, alkalmam volt megismerkedni *Halvargó*-nak (szűkebb hazámnak) legkiválóbb társadalomtudósával és államférfiával, *Xa-rá*-val, ugyanazzal, akinek oldalán harcoltam később, mikor a nagy háboru bekövetkezett. Ez a *Xa-ra* világosított fel sok homályos kérdésben, — neki köszönhetem, ha a *bullok* társadalomtudományban némi jártassággal dicsekedhetem s szerényen hozzászólhatok társadalmi, politikai és gazdasági kérdésekhez.

Egy alkalommal a *bullok*-társadalom jövőjéről beszélgettünk *Xa-rá*-val. Én csodálatomat fejeztem ki mindarról, amit eddig a kultura és civilizáció terén tapasztaltam, — felsoroltam minden tudományt és művészetet s kimutattam, hogy milyen nagyszerű eredménnyel dicsekedhetnek. Hihetetlen, mennyi mindenfélével foglalkoznak a *bullok*-ok *Halvargó*-ban és egyebütt is: s mindennel azzal a végtelen áhítattal és komolysággal foglalkoznak, amit a közös nagy cél sugalmaz — az a cél, amit csak kiváló elmék látnak tisztán, de amit a legutolsó munkás is ösztönszerűen érez. A tudomány minden ága szóbakerült: fizika, kémia, asztronomia, asztrológia, geodézia, numizmatika, história, hisztológia, filozófia, filológia, filatélia, filantrópia, filharmo-

nika, kiromantika, kriminológia, fiziológia, pszihika, pszichiatria, pszichofiziológia, pszihogeodézia, fiziopszihopatológia, patofiziokémgezia, fizo-asztronumiz-filkiropszihogeospektri-gonometriai-judikamentropoantripológia és a többi. Mindezek módszeresen kifejtve és összeegyeztetve, ellenőrizve és megszövegezve, egységbe foglalva és kielemezve alkotják azt az egészet, amin a Torony épül. *Xa-ra*, a legcsodálatosabb elmék egyike, valóságos polihisztor, mindenhez hozzá tudott szólni: — ismerte mindegyik tudomány fejlődéstörténetét és állapotát, állásfoglalását a jelenkorban, a legnagyobb könnyűséggel beszélt gyakorlati és elméleti kérdésekről, szakszerűen és általánosan. Főként azonban a társadalomtudományok érdekelték, ezen a téren nemcsak felfogó és megértő, de alkotó lángelme is volt, — néhány csodálatos, örökéletű művében, miután az elméletek eredményét leszögezte, erkölcsi magaslatra jutván, azt az útat és módot is megtalálta, amin keresztül, illetve aminek segítségével a társadalomnak haladnia kell, hogy az ösztön és akarat tényét összeegyeztető szükségességének világos parancsát követve megérjen egy jobb lehetőség, felismerésének magaslatát jelző állomás állapotára.

Erre a pontra érve, örültem, hogy az egész beszélgetés alatt fokozódó nyugtalanságomon talán enyhíthetek (aznap reggel nagyon leverten ébredtem: *Opulá*-val álmodtam `megint) s feldobtam a kérdést, hogy állunk mindezek után a *goncsargó*-val, vagyis azzal a természeti tüneménnyel, amit a *bullok*-ok valami földrengésfélének képzelnek s ami tornyaikat halomradönti. Először hagyta el számat az „*oiha*" szó, mióta *Halvargó*-ba kerültem. *Xa-rá*-ra láthatóan kedvezőtlen hatást gyakorolt ez a tárgy. Fészkelődni kezdett, kicsinylően mosolygott, szórakozott válaszokat adott, másról akart beszélni, — majd hirtelen kitörve, csodálkozásának adott kifejezést, hogy olyan művelt és felvilágosodott ember, mint én, ilyen haszontalan és gyermekes dolgokkal foglalkozik. Ami a *goncsargó*-t illeti, unatkozó és műveletlen filozófusok, elmúlt századokban, mikor a *bullok*-társadalom, természettudományos gondolkodás és módszeres kutatás nélkül szűkölködvén, hiú kozmológiákat, mitoszokat és legendákat gyártott még, ilyes mesékkel próbálták elaltatni a megismerésre szomjazó kulturálatlan tömegeket. Egyike ezeknek a meséknek a *goncsargó* is, az a teozofikus vagy misztikus feltevés, hogy

valami csodálatos, felsőbb akarat vagy intelligencia intézi a tornyok sorsát: ez hozott létre bennünket, *bullok*-okat, a maga gyönyörűségére, vagy szükségletére s az is dönti romba bizonyos ponton nagyratörő álmainkat. Ő, a maga részéről, anélkül, hogy hitetlen, vagy tagadó szellem volna, meg van győződve róla, hogy az effajta transzcendens, vagy metafizikai koncepciók a fejlődés szempontjából károsak, egészen reménytelen és terméketlen játékai a *bullok*-értelemnek, mely bizonyos határok között mozog és a Felfoghatatlan nem tartozhat munkájának pozitiv tárgyai közé. Egyébként a fejlődéstörténet kezdi kimutatni, hogy a *goncsargó*-nak nevezett összeomlás, ami időközönként elsöpri a kulturát, bizonyos atom-bomlást előidéző kórokozó anyagok működésére vezethető vissza — ezeknek a kórokozóknak vagy üstökösöknek létezését kétségtelenül kimutatták: mindig jelen vannak, amikor a csillagászok *goncsargó*-t jeleznek, az égbolton, fényes tömegek, vagy gomolygó, átlátszó ködfoltok alakjában, melyek matematikusaink által még ki nem mutatható pályán keringenek a tornyok felett. A spektrálanalizis már összetételüket is megállapította: nincsen bennük semmi olyan anyag, mely a *bullok*-ok

testében elő ne fordulna. Nagyon természetes, hogy a naiv *ősbullok* ezeket a rejtelmes, imbolygó ködfoltokat, melyeknek hosszú, aranyuszálya végigsöpri az eget s elborítja tornyainkat is fényével, valami felsőbb erőnek, vagy akaratnak hitte, *oihá*-nak nevezte el, félt tőle és imádta, — de valójában tehetetlen, kialakulatlan tömegek ezek, akár szervesek, akár szervetlenek, kezdetleges állapotban maradt ősanyagok. A műveletlen paraszt és a tudatlan lelkű, képzelődő költő kisértetet lát bennük, amit *oihá*-nak keresztel el aztán, megtartva az ősi mitológiák kifejezéseit.

Kissé zavartan hallgattam a kiváló tudós fejtegetéseit és bátortalanul emlékeztettem őt a *bullok*-művészek festményeire és szobraira, melyek *oihá*-kat ábrázolnak sajátságos helyzetekben. *Xe-ra* atyai jóindulattal mosolygott és ismételten biztosított engem, hogy *oihá*-k nincsenek. Ezek a képek és ábrák bálványoknak tekinthetők: pozitiv magvuk részben az előbb említett kórokozó anyag, részben a *goncsargó*-k alkalmával fellépő tömeg-pszihózis, mely megszédíti és agyrémekkel tölti el az érzékeket: nem lévén hozzászoktatva azokhoz az erős ingerekhez, amiket effajta természeti tünemények

kiváltanak. Ebben a sajátságos elmezavarban aztán a *bullok*-ok, közöttük, mint különösebben érzékeny, tehát könnyebben megzavarható idegrendszerű egyének, az úgynevezett költők és művészek tipikus módon viselkednek. Ágaskodni kezdenek, nyújtózkodnak, szemük kifordul, fejük megdagad, összefüggéstelen szavakat dadognak: mintha csodálatos látomások gyötörnék őket. Meg kell adni, hogy a fentemlített ingerek nagyon erősek és legyőzésükhöz igen fegyelmezett elme szükségeltetik: — ő maga, aki csillagvizsgálóból figyelte egyszer egy ilyen közönségesen *oihá*-nak nevezett ködfolt közeledését, csaknem megzavarodott tőle, kiáltásokban tört ki, artikulálatlan és értelmetlen hangokat ejtett, amiket hangutánzó betűkkel később fel is jegyzett magának, ilyeneket, mint „ó, ó, ó, édes, gyönyörű, Nusikám, numcikám, mancikám, kuncikám, puncikám, életem, csillagom, mindenségem, zsófikám, kegyen (vagy legyen?) a feleségem stb."

Nyilvánvaló, magyarázta tovább *Xa-ra*, hogy a költőknek és művészeknek ezeket a különben igen hatásos és sugalmazó megnyilatkozását csak a szigorúan ellenőrző kritika szemüvegén át szabad nézni, ha azt akarjuk, hogy

ezeknek a *bullok*-oknak működését is be tudjuk kapcsolni a művelődésnek és fejlődésnek abba a folyamába, mely a társadalom radikális megszervezését és átalakítását célozza: le kell vonni belőle azt, ami betegesen túlfűtött képzelődés, ábránd, őrület, agyrém: redukálni kell a valóságra, ami lelkükön át elferdítve, túlozva, összezavarva, kielemezetlenül ömlik elő — ki kell hámozni ebből a zagyva, csillogó halmazból az egyszerű, általános abstrakciót, a valóságos tényeket, a nagy szociális igazságokat, mint amilyen a történelmi materializmus, a létért való küzdelem, a nemek harca, az erősebb kiválása és a fajvédelmi különítmény. Ezeket kell szem előtt tartani, hogy egyre szélesebb rétegeket vonhassunk a nagy munkába, felvilágosítva a tömegeket, azokat a ködfoltokat is, amiket *oihá*-knak neveznek, hogy egykor hasznos, munkás tagjai és támaszai lehessenek a *bullok*-társadalomnak.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Halvargó külügyi helyzete // Háboru a tornyok között // A háborut követő társadalmi mozgalmak rövid leírása // Szerzőt elfogják, megmenekül, majd egy csodálatos tünemény révén elhagyja Capilláriát és visszatér hazájába

Halvargó külügyi helyzete az utóbbi években válságosra fordult. Az Egyesült Tornyok Birodalma, mióta az „Általános Toronyvédelmi Jog" kodifikálva lett, hatalmas lendületben vetette rá magát a fegyverkezésre. A szikrát egy heves *goncsargó* dobta ki, mely három tornyot pusztított el: a szerencsétlenséggel *Halvargó*-t vádolták a többi tornyok, az volt a vád, hogy túlépítkeztünk, túlsok anyagot halmoztunk fel, ez a torlódás megsűrűsítette a vizet fölöttünk, áramlatokat idézett elő s ezeknek tulajdonítható az összeomlás. A Birodalmak vezető férfiai egyre hevesebben sürgették az összetartás fokozását, erőteljesebb munkára serkentették a polgárságot,

nehogy a többi tornyot is utolérje végzete — hangoztatták a lefegyverzés szükségességét, amit, ha kell, erőszakkal is, tűzzel-vassal végre kell hajtani.

A mi időszámításunk szerint június közepe felé aztán kitört a háború a tornyok között. *Halvargó* a Baloldali Szövetséghez tartozott s mint ilyen, elszántan és elkeseredetten szállt síkra meggyőződése mellett, mely szeirnt a *goncsargó*-t nem az építkezés csökkentésével, hanem inkább fokozásával lehet csak megakadályozni: evégre kívánatos volna, hogy két-három torony közös államfő alatt működjék, s ezeket a tornyokat, ha másképpen nem megy, el kell foglalni erővel. Éppen azért, mihelyt a háború kitört, vízmentesen elzártak minden kijáratot, nehogy a gyáva csőcselék megszökdössön s kitérjen katonai kötelezettsége elől. A kijáratok elzárásával sikerült elérni azt a lelkes hangulatot, mely a támadáshoz szükséges — az egész torony izgalomban volt, mindenki az egyetlen kijárat, a tetőpárkány felé tolongott, ahol az első összeütközések folytak a szomszéd torony katonáival. Magam *főszurkálói* rangban kerültem ki a harctérre, ahol, mint bátor katona, csakhamar érdemeket szereztem.

áthatva a Toronyvédelem eszméjétől, mely a világot örök békével és boldog munkával kecsegtette.

Magát a hadjáratot s az utána következett időket más könyvben írtam meg, mely azóta sok kiadást ért el. Itt röviden csak a főbb adatokkal foglalkozom. Eleinte nagy sikerrel harcoltunk, rengeteg foglyot ejtettünk, ezeket a torony pincéjében zártuk el és tápláltuk, — sajnos, óriási veszteségeink utánpótlását képtelen lévén bevárni, december végén a *kurgi bullok*-ok elől kénytelenek voltunk visszahúzódni, feladni a terepet. A *kurgi*-k felgyujtották tornyunkat és a védelemre visszamaradt őrséget lemészárolták. A *Halvargó*-val szövetségben álló tornyok vezetőségében is meghasonlott az egyetértés: egy eldönthetetlen nyelvtani kérdés adott alkalmat a hadvezetőség és diplomácia közti nézeteltérésre. A diplomácia nyelvtudósai azt követelték, hogy a *bullok*-társadalom nagy érdekeire való tekintettel törölni kell a szótárból és köztudatból az egyes szám első személyű személyes névmást s a többes szám névmásával kell behelyettesíteni, — szerintük minden bajnak az volt az oka, hogy az „én" névmás vonzatait lehetetlen összeegyeztetni a „mi" névmáséival — hogyha

egy diplomata azt mondta, „*mi* hajlandók vagyunk utolsó csepp vérünkig stb.", akkor ebbe a „mi" szócskába beleértették az „én"-t is, vagyis őt magát, ami képtelen helyzetet idézett elő míg ha a katona a harctéren azt mondta, „én éhes vagyok" vagy „én megdöglöm", ebből az ellenséges torony diplomáciája mindjárt arra következtetett, mintha odaát valami baj volna, holott erről szó sem volt. Ebből mindenféle félreértések származtak, amiket a diplomaták szerint, az „én" szó és fogalom gyökeres kipusztításával lehetett volna csak elintézni.

Ennek a felfogásnak hirdetői diadalt arattak, minthogy egy újabb *goncsargó* az egész mozgalomnak új irányt adott. Már a háború alatt az egyes tornyok belsejében szakadás következett be — a harcolók fele be akarta fejezni a háborút, a másik fele folytatni akarta. A két párt harcba keveredett egymással, eleinte tornyonkint, később, felismerve azt az erőt, ami a tornyok közti szövetkezésben rejlik, az egyes tornyok háborúellenes pártjai összefogtak egymással, szemben a háborús pártok blokkjával, mely szintén toronyközien szövetkezett akaratának, a tornyok közti háború folytatásának, keresztülvitelére.

Ez a háború igen soká tartott, mindkét részről rengeteg foglyot zsákmányoltak, — végre nagyobb fegyverkészletével és kegyetlenebb, hevesebb támadásaival a mérsékelt, háborúellenes párt győzött s rákényszerítette a békét ellenfelére.

A Többesszámú Személyes Névmás ötös tanácsa, miután ilyenformán diadalmaskodott, hozzálátott második nagy feladatának, a békés munka biztosításának előkészítéséhez. Ebben ismét nézeteltérések támadtak — a nyelvtudósok egy része az első személyű személyes névmás eltörlése után követelte az első személyű birtokos névmás kipusztítását is: azzal érvelve, hogy a „miénk" szó fölöslegessé teszi az „enyém"-et és megoldja a gazdasági kérdést. Hiába érvelt a Másfél Éves Csecsemők Konzervativ Pártja azzal, hogy az „enyém" szót előbb ismeri az ember, mint az „én"-t s így annál általánosabb jelentőségű — a forradalom ellenállhatatlanul kitört s felzúdította az alsó párkányok dolgozóit. Tudósok jelentkeztek, akik kimutatták, hogy a *bullok*-ok eddig rengeteg munkát pazaroltak azzal, hogy emeletenkint építették fel a tornyot, — hiszen a cél a tenger felszínének elérése lévén, teljességgel elégséges,

ha mindjárt a legfelső emeletet kezdik el építeni s ehhez a munkához haladéktalanul hozzáfognak. Évégből leghelyesebb, ha az alapot építő *bullok*-ok feljönnek a legfelső emeletre, leszorítják a fentieket a pincébe, lerombolják az eddigi építést és újra kezdik az egészet, fönt, a tizedik emeletnél. Darabig győzött ez a felfogás, a rombolást megkezdették, az ellenállókat lecsukták — míg végre valaki rá nem jött, hogy nem ér az egész semmit, mert azok a *bullok*-ok, akiknek a tizedik emeletet kellene építeni, még kicsikék, éretlenek: a felnőtt pinceépítők pedig nem értenek hozzá. Más megoldást kell keresni.

Ezekután gyors egymásutánban következtek különféle, a *goncsargó* elkerülésére vonatkozó megoldások s azoknak kipróbálása, alkalmazása. A mozgalmakban, melyek így egymásra következtek, erősen kivettem a részemet, mint *Halvargó* lelkes polgára — tagja voltam annak a társaságnak, mely a személyes és birtokos névmás üres harcait elvetve, inkább az igealakok és időmeghatározások javítását ajánlotta, s mely egy időre felül is kerekedett, azzal a programmal, hogy minden jelen időben történő cselekvést úgy kell tekinteni, mintha az a jövőben zajlana le. Miután tudósaik ponto-

san kiszámították, hogy ezerkétszáz év mulva szükségképpen ilyen és ilyen ruhában fognak járni a *bullok*-ok, így és így fognak élni, ezt és ezt fogják akarni, ilyen és ilyen államformában fognak élni, ilyen és ilyen képeket fognak festeni és verseket fognak írni, ezt és ezt fogják enni, nyilvánvaló, hogy nagy időt takarítunk meg, ha a pontos számításoknak ezeket az eredményeit már most gyakorlatba hozzuk és úgy cselekszünk, mintha az ezerkétszáz év már elmult volna. A Jövőbelátó Szociálgummihúzó Párt uralomra is került és két napig úgy ment minden, mint a karikacsapás és ment volna tovább is, ha egy hirtelen támadt járványos bélhurut és annak kellemetlen következménye véget nem vet a dolognak : a szörnyű bűztől elszédültek a vezetők és kénytelenek voltak átadni helyüket, fenntartva álláspontjukat, hogy a számítás azért tökéletes volt, csak a bélhurutról feledkeztek meg, aminek nem ők az okai, hanem a hirtelen támadt rossz időjárás, mely délutánra váratlanul beborította az eget, — azt igazán nem lehet követelni a tudósoktól, hogy megmondják, milyen idő lesz egy óra mulva, mikor nekik ezerkétszáz évre kell előre gondolni. — Ezután a Tavalyihóvissza-

fagyasztó Egyesület vette át az uralmat, mely okulva a szörnyű pusztítás emlékén, amit a Gummihúzók okoztak, azt a felfogást tűzte zászlójára, hogy miután a jövőt nem lehet ismerni, a multat ellenben igen, legjobb lesz ott újrakezdeni mindent, ahol ezerhatszáznegyven év előtt abbahagytuk. Ennek megfelelően mindenkinek vissza kellett menni illetőségi helyére, — az adósnak nem kellett fizetnie, aki ellenben pénzhez jutott közben, elvették tőle és odaadták annak, akié ezerhatszáznegyven év előtt volt. Így az egymásra következő hatalmak alatt mindenki jutott valamihez, roszszul csak azok jártak, akik úgy akartak élni, mintha junius harmadikán csakugyan junius harmadika volna és nem szeptember kilencedike, vagy március tizennyolcadika — ezeket a Gummihúzók és a Hófagyasztók egyaránt büntették és börtönbe csukták. A kisebb-nagyobb kollektiv mozgalmak, a társadalomtudomány és *bullok*-tan, valamint a toronyvédelmi eszme fejlődésével egymást követték a nagyszerű eszmék. Voltak, akik szakítva a monisták földhözragadt felfogásával, azon az alapon nyúzták le egymás bőrét, hogy a *bullok* nem oktalan, vérengző állat, hanem kettős lény,

lélek és test, kit a közönséges, létért való küzdelem által irányított kiválogatódás mellett a megismerés és belátás kormányoz, — mások ismét a fajvédelem és fajnemesítés érdekét tartva szem előtt, bebizonyították, hogy egy *bullok* értékét, erkölcsi és selyemhernyótenyésztési szempontból, az határozza meg, hogy ki volt az apja és az anyja: hogy ő maga kicsoda, vagy hogy ő egyáltalában a világon van, az egészen lényegtelen, mint ahogyan a lóversenyen is aszerint bízunk a versenyző lovakban, hogy milyen családból származtak. A gondolkodókat és írókat elkergették helyükről, helyükbe a kémikusok egy sajátságos fajtája került, akik, bizonyos csoportok szerint, kimutatták az emberek gondolkodásában és cselekvésében azokat a vonásokat, amikre előre következtetni lehet aszerint, hogy hol születtek: ezt aztán világszemléletnek nevezték el. Később ez a tudomány igen kifinomodott: különféle tulajdonságok alapján állította szembe egymással a *bullok*-okat, kiderült, hogy a haj, a fül, a körmök növése, színe, szaga és halmazállapota szoros összefüggésben áll a *bullok* természetével és szándékával, — így keveredtek harcba először az alacsonynövésűek

és a magosak, aztán a kiálló pofacsontuak és a beesett szemüek, a szőkék és a barnák, a kövérek és soványak. Később, sajnos, némi zavarok állottak be, éppen az ember- és fajisme apostolainak túlságosan kifejlődött tudása és érzéke következtében, a legutolsó nagy harcban, melyben rengetegen estek el, lettek földönfutóvá, vesztették el mindenüket s mely két fajta között folyt, az Orronszemölcsötviselők és az Előrehajlófülcimpások között, kiderült, hogy vannak, akiknek szemölcs is van az orrukon, azonkivül a fülcimpájuk is előrehajlik, viszont olyanok is, akikre egyik se áll: s így ebből a szempontból mégse lehetett két részre osztani az egész *bullok*-ságot, hogy hatásosan vívják meg a nagy világszemléleti harcot. Elölről kellett kezdeni az egészet — megint visszatértek a naiv néphithez, mely *oihá*-nak nézi a ködfoltokat — a közös veszedelmet, a *goncsargó*-t pedig a gondviselés büntetésének. Abban az időben, mikor — mint ahogy azonnal látni fogjuk — váratlanul el kellett hagynom Capilláriát, a nagy küzdelem éppen ebben a stádiumban volt, s így láttam utoljára: hogy azóta mi történt, nem tudom: utolsó emlékem tehát erre a nagy fellendülésre vonatkozik.

ami a legyőzött *Halvargó* politikájában beállott. Goncsargó-kormány vette át a hatalmat, megalapította az Első Goncsargó Szövetséget, szemben a hitetlenekkel, Goncsargó Fogyasztási Intézet létesült, Biokémiai Cipőgyár, másszóval Goncsargóbanhivők Politikai Kormánypártja, mely nagy erővel igyekezett rendet teremteni a toronyban. Magam, aki jó néhány harcban részt vettem, tekintettel ismeretlen származásomra, eleinte gyanúban álltam a Goncsargópárt előtt: később azonban egy felolvasásommal, amit a „Goncsargóirányzat és a nemzeti eszme nemzetközi terjedése különös tekintettel a gépalkatrészek által kitépett fülekre" címen tartottam, ismét felszínre vergődtem *Xa-ra* oldalán, aki ebben az időben, elveinek fenntartása mellett, ismét vezető és irányító egyénisége volt a hatalomnak.

Capilláriából való szabadulásom története néhány szóval elmondva ennyiből áll.

Egy napon megjelent nálam a kormány egyik megbizottja és felszólított, hogy, mint az *oiha*-kérdés ismerője, vállaljam annak a küldöttségnek vezetését, melyet *Halvargó* indított az egyik elég távollevő toronyba, ahol a csillagászok *goncsargó*-t jeleztek s ahonnan segélycsapatokat

kértek tőlünk a felbomlott belső rend helyreállítására. A megtisztelő megbízatást elfogadtam s egy reggel útnak is indultunk. Utunk napokig tartott, sok akadályt kellett leküzdenünk, — végre azonban elértük a szóbanforgó tornyot, ahová be kellett volna vonulnunk. Csakhogy a felkelők bekerítettek bennünket, lefegyverezték kíséretemet s mielőtt a kaput átléphettem volna, letartóztattak, mint árulót, és börtönbe vetettek. A vizsgálati fogságot nem volt módomban kitölteni, közben ugyanis beállott a *goncsargó*, a *bullok*-ok nagyrésze elpusztult, a többi elmenekült. Éjnek idején hagytam el börtönömet, melynek őrei eltüntek mellőlem — rettenetesen kimerülve és halálra csigázva vettem utamat bizonytalan irány felé, egyre bujkálva és aggódva, nehogy ellenséges *bullok*-ok közé kerüljek megint, akik, nem ismerve a helyzetet, szabadulásomat szökésnek minősítenék s egyszerűen főbelőnének, vagy levennék fülemről az odatapasztott kopoltyúkat s én megfulladnék. Egy őrjárat üldözőbe is vett, de egérutat nyertem s a korallerdő védelmet nyújtott.

Hajnalban emelkedni kezdett a talaj, a leszűrődő világosságban felfelé kapaszkodtam s végre elértem a hegy csúcsát, ahol kimerülten

és halálraváltan estem össze. Úgy éreztem, végem van, nincs menekülés, nem mehetek sehová, nem vesz senki védelmébe — az *oihá*-k előztek, a *bullok*-ok halálrakeresnek: nyomorultan el kell pusztúlnom. Hangosan fohászkodni kezdtem s átkoztam sorsomat és tulajdon dőreségemet, mely annyi keserves tapasztalat után, újból felkeltette bennem az utazás vágyát és ingerét. Azt hittem, utolsó perceimet élem és soha nem látom többé szeretett hazámat s mármár azon voltam, hogy letépve kopoltyúimat, megrövidítem szenvedéseimet, mikor rettentő zúgás és dörgés és rengés térített magamhoz. Egyidejűen megrázkódott alattam a talaj s forró tajték csapott föl mellettem. Iszonyú erő ragadott meg, tovasodort, meghengergetett és fölkapott — lélegzet után kaptam és elvesztettem eszméletemet.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű dolog volt, ami velem történt, csak a sajátságos körülmények tették rendkivülivé. Később értettem meg az összefüggést, amit különös kalandom magyarázatául előrebocsátok. Az a hegy, ahová kerültem, a tengerfenék egyik tűzhányója: ami magával ragadott, az a tűzhányó kitörése volt. A vízben rögtön fehér tajtékba merevülő láva fölemelt s

míg ájultan sodródtam benne, oly eleven erőt helyezett el tagjaimban, mely elégséges volt, hogy a tenger felszínére kidobjon. Mikor magamhoz tértem, egy keskeny zátonyon találtam magam, melyet a kitóduló tajték alkotott azon a helyen s melyet a hullámok lassan ringattak és sodortak észak felé. Kopoltyúim már nem voltak rajtam. Körülnéztem, megdörgöltem szemem s ámulva bámultam bele a Napba s a kék ég harangjába, melyet oly sokáig nem adatott láthatnom. Estefelé volt, az ég felhőtlen, partot nem láttam sehol.

Huszonnégy órai hányattatás után egy cirkálóhajó felfedezett és kimentett szorult helyzetemből. Első nap semmi jelét nem éreztem annak az idegbetegségnek, mely aztán kitört rajtam s melyre, mint ideiglenes elmezavarra, ma már csak szégyenkezve emlékszem vissza. Csak mikor partot értünk s a cirkáló kapitánya érdeklődött kilétem és kalandjaim iránt, vettem észre, hogy nem az vagyok, aki voltam. A férfiak szagát elviselhetetlennek találtam, a kapitány kérdésére *oiha*-nyelven válaszoltam, aminek furcsa rikoltozásai és kiáltozásai annyira megdöbbentették a jó embert, hogy a hajó orvosát kérte, vizsgálna meg s helyezne el valamelyik

kórházban. Én azonban, még mielőtt ez megtörténhetett volna, kereket oldottam és kiszöktem a városba. Megtudtam, hogy Franciaországban vagyok, Marseille közelében: megvizsgálva zsebeimet, némi aranypénzt fedeztem fel, amit a tenger alatt való hosszas tartózkodás nem áztatott úgy el, mint ruháimat és csizmámat. Ezen a pénzen egy kereskedésben női ruhákat vásároltam, titokban felöltöttem azokat, hamis hajat tettem a fejemre, kipirosítottam a szájamat, és rizsporral kentem be vastagon az arcomat a marseillei szép nők mintájára. Csak homályosan emlékszem ezekre és az ezekhez hasonló bolondságokra, amiket a következő hetekben elkövettem. Ez a kevés is, amire emlékszem, néhány hét mulva jutott eszembe, mikor a doveri tébolydában, ahová becsuktak, kissé kipihentem magam s orvosomnak, a jóságos és megértő Mr. Foxnak, a lábbadozás óráiban elmondtam rémképeimnek keletkezését és történetét. Bűnbánóan meggyóntam, hogy a *bullok*-ok közt való szenvedésektől meggyötört és önmagából kifordult aggyal az első napokban valami zavaros, tébolyult elhatározás, vagy inkább rögeszme lett úrrá fölöttem, — hogy nem leszek férfi többé, vagy ha igen, csak

azért, hogy felvegyem a harcot az emberi fajta elnyomója és rabságban tartó zsarnoka, a nő ellen — felveszem a harcot, saját fegyvereivel, a közönnyel és hazugsággal — álruhában, női álarcban, férkőzöm közéjük, kilesem titkaikat és ezeknek birtokában felszabadítom boldogtalan és tudatlan *bullok*-társaimat.

Ezeket az ostobaságokat szégyenkezve mondom el s mondtam el már akkor a jóságos dr. Foxnak. — Kipihenve furcsa utam fáradalmait, még néhány hetet töltöttem az elmegyógyintézetben, melyeknek lepergése után, értelmes beszédemet hallva, s az orvosok véleménye alapján, az igazgatóság gyógyultnak minősített. 1922 március 4.-én hagytam el az intézetet s néhány nap mulva, pontosan március 10.-én, érkeztem szülővárosomba, Redriffbe, ahol nőmet és gyermekeimet jó egészségben találtam.

GULLIVER HATODIK ÚTJÁNAK

VÉGE